

MAIRONIS IR NAUJIEJI ROMANTIKAI

2012-ieji Lietuvoje oficialiai paskelbti Maironio metais. Sukanka 150 metų, kai gimė didysis mūsų tautos dainius, poetas, kurio „Lietuva brangi“, galima sakyti, išskleidžia patriotinį lietuvio dvasios žemėlapi.

Jis aprėpia tai, ką S. Daukantas, J. Basanavičius ir M. K. Čiurlionis juto esant lietuviškosios, giliosios tapatybės šaknimis: Vilniaus mūrus, „tarp kalnų“ dunksančius plačiai, Dubysos slėnius, apjuostus upės kaip senovinio audimo juostos, Dievo mintį atspindintį tamsų Nevėžį, pagaliau ir visa tai, kas lieka neįvardyta, neapibrėžta, bet metaforų pagalba perkeliama į *kitą erdvę* – susiejama su kūrybiškąja žmogaus prigimtimi, su vizija, regėjimu.

Šis romantinis požiūris, kuriam tokia svarbi jausmų poetika, šiuolaikinei pragmatiškai visuomenei gali atrodyti svetimas, atsilikęs nuo laiko, nuo technologijų. Gal net juokingas. Juk dabartės, kai visuomenės gerovė suvokiama vien ekonomiškai (pakilus Lietuvos ekonomikai 2 procentais, žmonės taps 2 procentais laimesnesni – bent taip jau mano didžioji dalis politikų), ir regėjimus galima suvokti pragmatiškai, kaip verslo dalį – astrologų paslaugas ir panašiai. Tačiau kai ekonominis kriterijus tampa svarbiausiuoju, gerovės sąvoka virsta nebeaiškia. Neadekvačia. Neretai šiuo atveju nebesusimąstoma apie paprasčiausią dalyką – apie laimę gyventi. Ar žmogus laimingas, kaupdamas pinigus dėl pinigų? Arba – dėl malonumų? Galios ir valdžios įtvirtinimo, prasimušimo, manipuliacijos galimybių? Ar pinigai jam yra gyvenimo tikslas, ar tik priemonė tikslui įgyvendinti? Ar emigruojama dėl ekonominio kriterijaus (daugiau pinigų), ar dėl laimingo gyvenimo? Jeigu dėl pastarojo, tai kas gi neleido jaustis laimingam Tėvynėje?

Gal – romantikos trūkumas? Bet kas gi šiuo atveju yra romantika? Ramybė, kai jautiesi laimingas, nes esi savo žemėje, ir to pakanka, ar vėlgi – dėl pinigų, dėl noro būti reikšmingesniu kitiems, nei pačiam sau?..

Todėl ir į Maironį šiuo atžvilgiu galima pažvelgti kitaip. Ne kaip į pasenusį romantiką, o kaip į modernų, šiuolaikišką autorių. Nupūskime nuo Maironio naftalino dulkes – jo nereikia konservuoti literatūros istorijai. Ir nors man sunku įsivaizduoti, kaip „Lietuva brangi“ skamba, tarkim, kaimo kultūrnamy išdaužytais (ar užkaltais) langais, kuriame liūdi dar prieš dvidešimtmetį savi-veiklininkų nudrengta scena ir šviesūs stačiakampiai ant sienų, likę nuo tarybmečio šūkių, tačiau jeigu „Lietuva brangi“ ten nuskambėtų, tai ją išgirsti būtų bene metafizinis patyrimas. Toks pat, jei viešojoje politinėje erdvėje pasigirstų, pavyzdžiui, Maironio eilėraščiai „Kai kam“ arba „Nuolat verkšlenantiems politikams“. Tai būtų tokia pat metafizika. Tai būtų, sakyčiau, netgi naujas romantinis požiūris – ne tas, kurį tam tikra dalis lietuvių tapatina su XIX amžiumi, kai tautos savivertei formuotis reikėjo stipraus romantinio impulso. Naujasis požiūris būtų ir kritiškesnis, ir racionalesnis, bet visgi pagrįstas gerovės ne tik kaip ekonominio kriterijaus būtinybe. Šis kriterijus svarbus, bet – ne svarbiausias. Anot filosofo R. Ozolo, Lietuvą išlaikys ir įtvirtins toji karta, kuri atlaikys emigraciją, švietimo sistemos, gaminančios kosmopolitus, įtaką. Karta, kuri bus motyvuota gyventi ir dirbti ne dėl ekonominio kriterijaus kaip paties svarbiausiojo. Juk Lietuva vargiai – o veikiausiai niekada – nepasivys didžiųjų pasaulio šalių ekonomikos ir mums visiems, norint būti laimingais, tiesiog reiktų išvažiuoti ten, kur ekonomika aukštesnė... Bet ar būsim ten laimingi, čia viską praradę? O gal tai tik noras pabėgti nuo savęs – nemylinčio ir tik skaičiuojančio, nelaimingo – nes vis mažai, neturinčio orumo – nes praradusio amžinąsias vertybes?

Galbūt naujasis romantinis požiūris jau ir bunda apleistuos namuos. Įkvėptas ne tik prarandamos praeities šešėlio, bet ir ryškios šiandienos šviesos. Dienos šviesos, saulės šviesos. Tautos himne ji tapati tiesai. Ji tiesia kelią vienybei.

Gal Maironio metai bus tinkamas postūmis šiam prikeliančiam romantinę tautos dvasią požiūriui.

Petras Uola

Vitalijus Butyrinas. M. K. Čiurlionis. Iš serijos „Titnai“, 1983

NUOLAT VERKŠLENANTIEMS POLITIKAMS

Tuščių skundų, įgrisusių dejonių
Gana! per daug, nenuoramos réksniai!
Gana verkšlent jums, milžinai svajonių,
Išlepinti ir sotūs tinginiai!

Ne jums jaunos tėvynės saulė teka:
Per akinius joj viskas jums juodai!
Ne meilė jums į rūsčią širdį šneka,
Tiktai garbės užgautos apmaudai.

Juk buvo laikas, kad prie kito vairo
Stovėjote, išminčiai! Kuo tada
Nustebinot? Ne veltui nesidairo
Į jus dabar su ilgesiu tauta.

Dabar šalis, nuo jūsų nusikreipus,
Beeina savo išminties keliu,
O jūsų priešai užkampiais bešaipos,
Kad tapote verkšlentoju gailiu.

Ne kritikų, kur šmeižia, viską peikia,
Ne pranašų bedugnės ateities, –
Mums reikia tų, kur susikaupę veikia!
Daugiau darbų! Daugiau jaunos vilties!

Maironis

„Iliustruotoji Lietuva“, 1926 sausio 17 d.

Kitame numeryje:

- Zita Čepaitė. Emigrantės dienoraščiai
- Dar kartą – apie „Sugrįžimus“
- R. Kraujelis. Valstybinės archyvų sistemos raida

Redaguoja Renata Šerelytė rainbow.vilnius@gmail.com
Maketuoja Jonas Kuprys

Šio šeštadienio Kultūros turinys

- 1-as psl. Petras Uola. Maironis ir naujieji romantikai
- 2-as psl. T. Schabert. Prancūzija ir Baltijos kraštai (II)
- 3-as psl. Petras Algis Mikša. Nežinomas autorius
- 5-as psl. R. Kriaučiūnas. Valdo Adamkaus dienoraščiai
- 6-as psl. S. Abromavičius. Ubagė Bezdalienė
- 7-as psl. Lietuvių išeivijos institutas Kaune ir jo veikla

Prancūzija ir Baltijos kraštai F. Mitterrando prezidentavimo laikotarpiu

DR. TILO SCHABERT

ČPabaiga. Pradžia 2012 m. sausio 7 d. „Kultūroje

Kalbėdamas su premjere Prunskiene, Mitterrandas iš karto pabrėžė, jog Lietuva yra labai svarbi Prancūzijai ir jog lietuvių tauta, be jokios abejonės, turi teisę į nepriklausomybę. Tačiau žodis „bet“ nuskambėjo iš realisto Mitterrando lūpų – jis, matydamas problemas ateityje, kalbėjo perspėdamas – tikrovė yra tokia, jog Lietuva įsiurbta į SSSR. O SSSR, nepaisant jos vidaus problemų, galėjo panaudoti karinę jėgą. Lietuva to padaryti negalėjo. Prancūzijos vadovas nenorėjo jėgų susidūrimo, kuris būtų tik pakenkęs lietuvių tautai, silpnesnei pusei. Tai būtų pakenkę ir SSSR bei Europos santykiams. Tačiau jis pasakė premjerei tiesiai į akis: „Jūs blogai sureagavote į Vokietijos-Prancūzijos laišką.“ Mitterrandas nematė kito kelio, išskyrus dialogą. „Gorbačiovas buvo sutriuškintas populistinių jūsų reikalavimų.“ Ir jis nesirengė būti tarpininkas. „Aš nedirbu kieno nors labui, tačiau jei galiu padėti, padėsiu.“

Toks buvo jo ketinimas. Baigiantis pokalbiui su Prunskiene, Mitterrandas pasakė: „Mūsų – Vokietijos-Prancūzijos iniciatyva gali turėti dvi pasekmes: ji palengvins dialogą arba supykdyt sovietus, nes kai valstybės galva ir vyriausybės vadovas tariasi su Lietuvos, kuri pagal griežtą įstatymo aiškinimą yra SSSR dalis, prezidentu – tai patvirtina Lietuvos egzistavimą. Ar šis laiškas supykė Gorbačiovą? Nežinau. Nuo tada sovietų pasiuntiniai buvo labai draugiški. Aš planuoju aplankyti [Gorbačiovą] gegužės 25 dieną. Labai tikėtina, jog [derybų] galimybė egzistuoja.“

Maskvoje Mitterrandas šiuo klausimu ledų nepralaužė. Vis dėlto gegužės 28 dienos laiške jis galėjo pranešti prezidentui Bushui: „Gorbačiovas atviras dialogui, tačiau jis nepasiruošęs nusileisti dėl pagrindinių dalykų. Man atrodo, jog jis neatmeta galimybės derėtis, tačiau [bus tam pasiruošęs] tik praėjus tam tikram laikui.“ „Tam tikro laiko“ reikėjo laukti mėnesį. Birželio 29 dieną Lietuvos Aukščiausioji Taryba paskelbė moratoriumą kovo 11 dieną paskelbtam Nepriklausomybės atkūrimui. O liepos 2 dieną sovietų valdžia panaikino ekonominius apribojimus Lietuvai. Kalbėdamas su Mitterrandu Eliziejaus rūmuose 1990 metų spalio 11 dieną, Landsbergis jam pasakė: „Jūsų pagalbos dėka nuo balandžio mėnesio mes padarėme labai svarbią pažangą.“

VIII

Tačiau sausio 12 naktį, ankstyvomis 13-osios valandomis ir po toėjusiomis dienomis ankstesnė padėtis blogėjo – smurtas prasiveržė Vilniuje, taip pat Rygoje ir Taline. Telegramų iš Maskvos virtinėje ambasadorius Merillonas detalčiai papasakojo, kas tada dėjosi. Toliau pateikiamos ištraukos padės susidaryti vaizdą apie padėtį:

Sausio 12 diena: Sausio 12-oji buvo sąmyšio ir didelio sąmyšio naktis Vilniuje. (...) Nepriklausomybės gynėjai pastatė sargybą prie vyriausybės pastatų, parlamento, radijo ir TV pastatų, telefono stočių. (...) Sovietų kariuomenė apsupo Lietuvos policijos pastatus, (...) Komunistų partijos nariai, išlikę ištikimi Maskvai, pareikalavo, kad būtų paskelbta nepaprastoji padėtis.

Sausio 13 diena: Coup d'etat yra akivaizdus. Sovietų kariuomenė ruošiasi pašalinti Landsbergio vyriausybę ir į valdžią Vilniuje pasodinti Lietuvos nacionalinį gelbėjimo komitetą, kuris paklustų Maskvai. (...) Yra vienas nežinomasis: Gorbačiovas. Nepaisant dramatiškų įvykių, keista, jog sovietų prezidentas tylėjo lygiai 24 valandas.

Sausio 13 diena: Pirmasis užsienio reikalų ministras [Sovietų Sąjungos] be manęs iškviėtė JAV, Vokietijos, Suomijos, Didžiosios Britanijos ir Italijos ambasadorius. Jis norėjo mums perduoti „žinią“ nuo Gorbačiovo. (...) Jo žinia buvo tokia: „Padėtis Lietuvoje labai aiškiai netenkina masių. (...) Prezidentas Gorbačiovas nori išspręsti susidariusią padėtį vien tik diplomatinėmis priemonėmis. (...) Bet įvykiai vietoje įgauna pagreitį. (...) Buvo sudarytas Gelbėjimo komitetas, su kuriuo Maskvos siūsta delegaciją užmezgę ryšį. Šis komitetas, o ne sovietų kariuo-

Keičiamas Lietuvos valstybės pavadinimas ant riboženklio pasienyje su Baltarusijos TSR. 1990 m. balandžio mėn.

V. Ščiavinsko nuotr. Lietuvos centrinis valstybės archyvas

menė, įvedė komendanto valandą.

Sausio 14 diena: Padėtis Vilniuje primena ne iki galo įvykdytą coup d'etat. Sovietų kariuomenė griebsi smurto penktadienio naktį ir ankstyvą šeštadienį, tai baigėsi siaubingomis pasekmėmis (mažiausiai 10 žuvusių ir 130 sužeistų). Ji įtvirtino marionetinį režimą, Gelbėjimo komitetą. (...) Teisėta valdžia, prezidentas Landsbergis, vyriausybė ir Aukščiausioji Taryba ir toliau kas dieną sėdi parlamente. (...) Atrodo, jog laikas yra palankus Landsbergiui. Jis išgyveno tris audringas dienas. Vilniuje žmonės tiki, jog pergalė bus jų. Krizė tebesitęsia. (...) Talinas ir Ryga imasi priemonių užtikrinti savo saugumą. Galų gale ir tai labai svarbu: Jelcinas randa progą patraukti žmonių dėmesį.

Sausio 14 diena: Coup d'etat Lietuvoje, atrodo, nepavyko. (...) Po 48 valandų dingimo viešumoje pasirodė sovietų prezidentas [Gorbačiovas]. (...) Jo pirmoji reakcija buvo paneigti savo atsakomybę (...) ir apkaltinti tuos, kurie vadovavo kariuomenei įvykių vietoje. Jelcinas paskelbė savo kelionės į Estiją rezultatų. Jis susitiko su trimis Baltijos šalių prezidentais ir pasirašė su jais deklaraciją, kuria pasmerkė prievartą ir patvirtino keturių pasirašiusiųjų respublikų [trijų Baltijos šalių ir Rusijos] „nepriklausomybę“.

Sausio 14 diena: Pasitikėjimas Gorbačiovu subliuško. Baltijos šalys jam neatleis. (...) Lietuviška drama greitina respublikų būrimąsi, vykstantį Jelcino iniciatyva prieš Sovietų Sąjungą.

Pasak Merillono pastebėjimų, po viso to pasidarė aišku, kas, šnekant apie Sovietų Sąjungą, yra laimėtojas ir kas pralaimėjusysis šioje „lietuviškoje dramoje“: laimėtojas buvo Borisas Jelcinas, kurisėjo Rusijos pusėje prieš Gorbačiovą ir Sovietų Sąjungą; pralaimėjusysis buvo Gorbačiovas, kuris bandė Sovietų Sąjungą išsaugoti vieningą.

Kaip rodo pastabos, kurias Mitterrandas brūkštelėjo Merillono telegramose, ir jis, o ne tik jo pavaldiniai stebėjo įvykius Vilniuje sausio 12 ir 13 dienomis ir tai, kas vyko, buvo užfiksuota ypač detalčiai – iš vienos ataskaitos į kitą, diena po dienos. Amerikos prezidentas iš karto griežtai sureagavo – sausio 13 popietę vykusioje spaudos konferencijoje, sukviestoje dėl Vilniaus įvykių. Vokietijos ir Prancūzijos užsienio reikalų ministrai bendrame pareiškime, paskelbtame tą pačią dieną, taip pat pasmerkė sovietų kariuomenės veiksmus Lietuvoje ir kvietė Gorbačiovą sustabdyti jėgos naudojimą, vadovaujantis jo paties praėjusios dienos pareiškimu. Mitterrandas griebsi plunksnos ir parašė Gorbačiovui laišką, kurį išsiuntė sausio 17 dieną. Mitterrandas išreiškė viltį, jog Lietuva, kaip ir kitos dvi Baltijos respublikos, atgaus savo nepriklausomybę „šalies demokratizacijos ir naujos sandaros Europos“ raidoje. Bet tuo pat metu jis pastebėjo, jog tokia raida gali vykti tik dialogo keliu. Mitterrandas rašo suvokiąs, kad Gorbačiovas siekia savo šalyje sukurti „demokratinę valstybę, pavaldžią įstatymui“, ir todėl kreipiasi į Gorbačiovą, kad Baltijos šalyse būtų „sukurtos normalios demokratinio gyvenimo sąlygos, ir [tiki], kad konstruktyvus dialogas su Baltijos šalių žmonių laisvai išrinktais atstovais prasidės“.

Sausio pabaigoje Baltijos šalių neramumai per-

sikėlė į Rygą. Sausio 21 dienos vakare mieste vyko šaudymai, kurių metu penki žmonės buvo nužudyti, dešimt sužeista. Prancūzijos užsienio reikalų ministerija iš karto sureagavo tokiais žodžiais: „Prancūzija smerkia jėgos panaudojimą Baltijos respublikose. Po Lietuvos dabar Latvija tapo smurto prieš atgimstančią demokratiją scena. Prancūzija dar kartą pabrėžia, jog policija ir karinis smurtas negali būti atsakymas į teisėtą Baltijos šalių gyventojų norą atkurti nepriklausomybę ir atnaujina kvietimą dialogui.“

Sovietų valdžia, vadovaujama Gorbačiovo, turėjo ieškoti išeities. Pirmiausia sausio 22 dieną Gorbačiovas sukvietė spaudos konferenciją, kurioje jis planavo nusikratyti bet kokios kaltės dėl įvykių Vilniuje ir Rygoje. Jis paaiškino, kad tie įvykiai jokių būdu nėra jo vadovaujamos vyriausybės politikos išraiška. Antra, referendumas dėl nepriklausomybės buvo surengtas Baltijos šalyse. Referendume Lietuvoje vasario 9 dieną 90,47 proc. balsavusiųjų pasisakė už nepriklausomybę, o referendumuose, vykusiuose Latvijoje ir Estijoje kovo 3 dieną, už nepriklausomybės paskelbimą balsavo atitinkamai 73 proc. ir 78 proc.

Per kitus keletą mėnesių Paryžius budėjo ir sekė Baltijos šalių įvykius. Tai rodo Mitterrando rašyti dokumentai ir asmeniniai pasikalbėjimai su Thatcher ir Bushu, o taip pat Latvijos ir Lietuvos prezidentų apsilankymai pas Mitterrandą (gegužės 16 ir birželio 20 dienomis) bei jo susirašinėjimas su vadovaujančiais Baltijos šalių politikais. Ir jie stebėjo Gorbačiovą. „Mes gerai valdome Gorbačiovą. Vis dėlto norėčiau, kad mes išlaisvintume Baltijos šalis!“ – sakė Bushas Mitterrandui liepos 14 dieną. Tačiau postūmis naujiems įvykiams atėjo jau iš kitų žaidėjų. Liepos 29 dieną Rusija, vedama prezidento Jelcino, pripažino Lietuvos nepriklausomybę. O rugpjūčio 19 dieną įvyko pučas prieš Gorbačiovą, kuris, kaip paaiškėjo rugpjūčio 21 dieną, buvo nesėkmingas. Gorbačiovo nuostata dabar buvo dar silpnesnė nei anksčiau. Rugpjūčio 20 dieną Estija paskelbė atkurianti nepriklausomybę, o kitą dieną su nepriklausomybės deklaracija, kuri buvo paskelbta anksčiau, o dabar ir įtvirtinta, Estija pasekė ir Latvija.

Prancūzijos užsienio reikalų ministras Dumas pareikalavo dvylikos Europos bendruomenės valstybių užsienio reikalų ministrų nepaprastosios sesijos. Sesijos tikslas buvo paskelbti oficialią EB deklaraciją, kurioje būtų: (a) pripažintas Baltijos šalių nepriklausomybės atkūrimas; (b) paskelbta apie diplomatinį santykių su šiomis šalimis atnaujinimą; (c) pranešta apie EB šalių norą, kad Baltijos šalys kuo greičiau taptų Jungtinių Tautų dalimi. Dvylika užsienio reikalų ministrų šią deklaraciją priėmė rugpjūčio 27 dieną ir paskelbė tai pranešime: „Europos bendruomenė ir jos šalys narės šiltai sveikina Baltijos šalių suverenumo ir nepriklausomybės, kurios jos neteko 1940 metais, atkūrimą. (...) Dabar atėjo laikas po daugiau nei 50 metų šioms šalims dar kartą užimti tinkamą vietą Europos šalių bendruomenėje.“

Tai pakomentavo prezidentas Mitterrandas Mi-

Nukelta į 3 psl.

NEŽINOMAS AUTORIUŠ

Vertėjo Prano Dovalgos-Ramučio gimimo 100-čiui

PETRAS ALGIS MIKŠA

2011 metais minėjome žymiausio XX a. I pusės lietuvių bohemisto, žurnalisto, vertėjo Prano Dovalgos 100 metų jubiliejų, tuo pačiu jį prikeldami iš gilios užmaršties mūsų Tėvynėje.

Krito jis nuo vokiečių esesininkų kulku 1941 m. lapkričio 17 dieną Ruzynės kareivinių manieže, nacių okupuotoje Prahoje. Prieš pusanтро mėnesio jam buvo suėję vos 30 metų... Tą dieną vokiečiai sušaudė keturis antinacinio pasipriešinimo dalyvius: Praną Dovalgą, lietuvių žurnalistą, čekus Aloisą Černį, kalnakasį, Miloslavą Kočí, kirpėjo padėjėją, batsiuvį Karelą Runštuką.

Mirties nuosprendis byloja Dovalgą dalyvavus čekų tautos pasipriešinimo nacistiniam režimui judėjime 1938–1941 metais. P. Dovalga studijavo Prahoje. Jam, kaip užsieniečiui, matyt, dar negrėsė koncentracijos stovykla ar kalėjimas. Kol nesame matę jo bylos, saugomos valstybiniame archyve Prahoje, negalime pasakyti, kuo jį kaltino vokiečių gestapas. Daugelį metų jis buvo tarsi išbrauktas iš mūsų kultūros, literatūros istorijos, nes kadangi nėra viešai paskelbtos jo biografijos, niekas iš mūsų bibliografų, kultūros istorikų ar literatūros kritikų nerašė apie jo nuveiktus darbus. Joks informacinis leidinys ar enciklopedija Lietuvoje ir svetur nepateikia jo biografijos. Skelbdami pirmą kartą spaudoje žinias ir faktus apie šio idealisto, kritusio kovoje už čekų ir slovākų tautų laisvę, gyvenimą ir veiklą, tikimės atsiliiepi-mų iš skaitytojų.

Suprantama, kad rusų okupacijos metais apie tokius veikėjus kaip Dovalga nebuvo galima rašyti („specfondiniai“), todėl niekas į jų veiklą ir nesigilino, o Čekoslovakijoje pirmą kartą Pr. Dovalgos pavardė paminėta 1985 metais.

Pranas Dovalga buvo aktyvus Lietuvos Respublikos 3-io dešimtmečio žurnalistas, visuomenininkas, vertėjas bohemistas. Priklausė sąjungai „Jaunoji Lietuva“, Šaulių sąjungai, daug rašė spaudoje, studijavo Čekoslovakijoje. Ten susipažino ir palaikė ryšius su žymiais to meto čekų ir slovākų rašytojais, žurnalistais: Josefu Knapu (1900–

1973), Ferdinandu Peroutka (1895–1978), Josefu Palivecu (1886–1975), Martinu Rázusu (1888–1937), Elo Šándoru (1896–1952), Andrejumi Mrázū (1904–1964) ir kitais. Bendravo, buvo pažįstamas su čekoslovakų diplomatais, menininkais ir kitais višiuomenės žmonėmis.

Nusikelkime į praeitį. Telšių vyskupijos kurijos archyvinio fondo Kulvos Romos katalikų baž-

Vertėjas Pranas Dovalga – Ramutis

nyčios gimimo metrikų knygoje rusiškas įrašas byloja, jog 1911 m. spalio 3 (16) d. pakrikštytas Kazimiero Dovalgos ir Onos Čechanavičiūtės-Dovalgienės sūnus, vardu Pranciškus (vėliau rašė – Pranas), gimęs 1911 m. spalio 2 (15) d. Laikiškių kaime (Jonavos valsčius, Kauno apskr.).

Išlaikęs stojamuosius egzaminus, į Jonavos Vidurinęją (taip buvo rašoma) 4-ią klasių mokyklą Pranas Dovalga buvo priimtas 1921 m. rugpjūčio 24 d.

Mokykla, į kurią Pr. Dovalga įstojo baigęs ke-

turklase Jonavos vidurinę mokyklą, buvo įkurta 1921 m. rugsėjo 15 d. tokiu pavadinimu: „Lietuvos Mokytojų Profesinės Sąjungos Kauno Vidurinė Mokykla“. 1923 m. kovo 4 d. Mokykla pavadinta „Lietuvos Mokytojų Profesinės Sąjungos Kauno Gimnazija Suaugusiems (trumpesnis pavadinimas: LMPS Kauno Gimnazija suaugusiems). Gimnazija buvo įsikūrusi (nuo 1928 m. rugpjūčio 15 d.) Vokiečių pradžios mokyklos name (Vytauto prosp. 24) – 4 klasės, ir Žydų Komercinės Mokyklos patalpoje (Lukšio g. 2) – 2 klasės. Mokinių amžius – nuo 17 iki 29 metų. Mokykloje 1928 m. pabaigoje dėstė 16 mokytojų, tarp jų – plačiai žinomi prof. Zigmas Žemaitis (matematika), prof. Antanas Purėnas (chemija), doc. Kazys Sleževičius (kosmografija, fizika), prof. Vladas Lašas (piešimas) ir kt.

Šią gimnaziją lankė tie, kurie negalėjo mokytis įprastinėje (normalioje) gimnazijoje: valstybės tarnybų, įvairių įstaigų ir įmonių tarnautojai, kariai, karininkai, Lietuvos kariuomenės savanoriai, invalidai ir kiti. Gimnazijai (joje mokėsi 177 mokiniai) vadovavo mokytojas Jonas Norkus, dėstęs lietuvių kalbą ir istoriją.

Pranas Dovalga tuo metu dirbo dienraščio „Lietuvos Aidas“ ekspedicijoje.

1929 m. gegužės – birželio mėn. vyko baigiamieji egzaminai (12). Visus egzaminus Pranas Dovalga išlaikė gerais pažymiais (vienas dalykas įvertintas penketu, du – trejetu (lietuvių k. ir trigonometrijos rašomieji darbai). 1929 m. birželio 17 d. gimnazijos pedagogų taryba savo posėdyje nutarė išduoti brandos atestatus 31 abiturientui, vienas jų – Pranas Dovalga.

Baigęs gimnaziją, Pr. Dovalga rudenį sumanė studijuoti Lietuvos Universitete – Technikos fakultete statybą. Rektorius patenkino jo prašymą ir 1929 m. rugsėjo 13 d. buvo priimtas studentu į I semestrą. Stodamas į universitetą, dokumente kaip gyvenamąją vietą nurodo Pabartonių vienkiamį. Bet spalio 4 d. Pr. Dovalga vėl rašo prašymą rektoriui, nes „staiga aplinkybės pasikeitęs“, jo „ekonominis stovis visai pairo“, ir jis negalės „studijuoti pasirinkto dalyko“, todėl prašas jam leisti „persikelti Teisių fakultetan studijuoti teisę“. Studijuodamas teisę, Pr. Dovalga gyveno Jonavoje.

Pasimokęs metus Teisės fakultete, 1930 m. spalio 18 d. Jonavoje jis parašo pareiškimą Vytauto Didžiojo Universiteto rektoriui, prašydamas visus jo dokumentus, jam iš Universiteto išstojus (toks dokumentas jo byloje nerastas) – „persiųsti betarptai Žemės Ūkio Akademijos Ponui Rektoriui [...]“. Pr. Dovalgos pavardę užtinkame Žemės Ūkio Akademijos studentų 1930 m. sąrašė. Jis studijavo agromijos skyriuje.

Nukelta į 4 psl.

Atkelta iš 2 psl.

nistrų tarybos sesijoje 1991 metų rugpjūčio 28 dieną, prisimindamas laišką, kurį jis kartu su kancleriu Kohliu pasiuntė prezidentui Landsbergiui balandžio 26 dieną: „To laiško [pagrindinė] mintis buvo teisė į nepriklausomybę, taip, bet [taip pat] ir prašymas būti kantriems, kad būtų išvengta ‘tarpusavio skerdynių’. Iki tol buvo pernelyg pavojinga Baltijos šalių gyventojams patiems žengti tą žingsnį. Po pučo nepasisekimo tokia rizika jau neegzistuoja.”

IX

Per kitus trejus metus, per kuriuos Mitterrandas vis dar buvo Prancūzijos prezidentas, santykiai tarp Prancūzijos ir Baltijos šalių vystėsi pagal normalius tarptautinių santykių principus. Mitterrandas priėmė Lietuvos ir Latvijos prezidentus ir Lietuvos bei Estijos premjerus Paryžiuje, o 1992 metais nuo gegužės 13 iki 15 dienos jis pats su oficialiu vizitu – pirmasis iš Vakarų vadovų – apsilankė kiekvienoje Baltijos šalyje, kur susitiko su vadovaujančiais politikais. Su Lietuva jis pasirašė draugystės sutartį, o su Estija ir Latvija – ekonominius susitarimus. Estijai ir Lietuvai buvo paskolinta atitinkamai 20 ir 10 milijonų frankų. Remiantis užsienio reikalų ministro Dumas pareiškimu, duotu Ministrų tarybai 1992 metų gegužės 20 dieną, Mitterrando kalba, pasakyta Lietuvos parlamente, buvo jo apsilankymo kulminacija. Tiesa, Dumas taip pat pranešė, jog pagrindinis visų trijų valstybių vyriausybių rūpestis buvo visiškai Rusijos kariuomenės dalinių, kurie vis dar buvo kiekvienos iš tų šalių teritorijoje, išvedimas.

Prancūzijoje šis klausimas tapo dar vienu šios

šalies užsienio politikos rūpesčiu Mitterrando prezidentavimo metu. Lankydamasis su oficialiais vizitais, viešai pasirodydamas Vilniuje, taip pat Taline ir Rygoje, Prancūzijos prezidentas labai aiškiai išdėstė Prancūzijos nuostatą: Rusijos kariuomenės dalinių buvimas trijų Baltijos šalių teritorijoje buvo „neįprastas ir stulbinantis“. Jis taip pat nesutiko su sandorio, kurį Rusijos prezidentas Jelcinas bandė įtikinti jį sudaryti, sąlygomis. 1992 metų lapkričio 7 dieną Jelcinas parašė Mitterrandui trijų puslapių laišką dėl „Rusijos Federacijos karinių dalinių išvedimo iš Latvijos, Lietuvos ir Estijos teritorijų klausimo“. Jelcinas pabrėžė, jog Rusijos vadovybė turi „aiškų ir vienareikšmišką ketinimą“ „išvesti kariuomenę iš Baltijos šalių per kuo trumpesnę priimtina laiką“. Tačiau jis tokį sprendimą susiejo su dviem sąlygomis: finansine ir technine pagalba, įkurdinant Rusijoje pajėgas, išvestas iš Baltijos šalių, ir užtikrinant rusakalbių, gyvenančių Baltijos šalyse, teises. Dėl pirmosios sąlygos Jelcinas paprašė Prancūzijos prezidento finansinės paramos. Jis taip pat norėjo Prancūzijos paramos dėl Rusijos planų stojant į CSCE ir Jungtines Tautas.

Mitterrandas į laišką atsakė gruodžio 10 dieną, aiškiai ketindamas parodyti Rusijai jos vietą. Esu laimingas, rašė jis, kad Jelcinas išsakė Rusijos ketinimą „visiškai išvesti karinius dalinius, tvarkingai ir per kuo trumpesnę laiką“. Dėl to, beje, „mes visi“ sutikome CSCE konferencijoje Helsinkyje 1992 metų liepą. Tuo pačiu Prancūzija sveikino susitarimą, kurį Rusija pasirašė su Lietuva rugsėjo 8 dieną, pagal kurį Rusijos kariniai daliniai iš Lietuvos iškeliaus iki 1993 metų rugpjūčio 31 dienos, ir tikėjosi, jog Rusija nedelsdama dėl to paties susitars su Lat-

vija ir Estija. Dėl karinių dalinių įkurdinimo Rusijoje Prancūzija ir jos partnerės Europos bendruomenėje pažadėjo dirbti su projektu, ruošiant 10 000 buvusių karininkų grąžinti į civilinį gyvenimą. Kitos pagalbos Rusija negali tikėtis. Mitterrandas nepasakė nė vieno žodžio dėl Prancūzijos pasiryžimo suteikti Rusijai finansinę paramą, kurios prašė Jelcinas.

Rusijos kariuomenė iš Baltijos šalių nepasitraukė dar ilgai, net ir Mitterrandui palikus pareigas. Tiesa, iš Lietuvos kariuomenės buvo išvesta dar Mitterrandui esant prezidentu, 1993 metų rugpjūtį. Ta proga Lietuvos ir Prancūzijos prezidentai pasikeitė laiškais. Algirdas Brazauskas rašė iš Vilniaus rugsėjo 3 dieną: „Jūsų Ekscelencija, noriu pasidailinti su Jumis savo ir visos Lietuvos džiaugsmu: prieš kelias dienas paskutiniai Rusijos kariuomenės daliniai paliko mūsų šalį. Noriu pasinaudoti šia proga ir širdingai Jums padėkoti už Jūsų veiksmingą paramą įgyvendinant teisėtus Lietuvos troškimus.“ Mitterrandas atsakė iš Paryžiaus rugsėjo 29 dieną: „Prancūzija yra laiminga dėl kariuomenės išvedimo, kurį ji rėmė ir kuris dabar gali prisidėti stiprinant saugumą ir taiką Europoje. (...) Prancūzija tiki, jog Rusijos kariuomenė bus išvesta ir iš Latvijos bei Estijos, kad Baltijos regionas taptų stabilumo ir gerovės regionu. Po dvejų metų nuo nepriklausomybės paskelbimo Lietuvoje prasideda nauja era.”

Iš anglų kalbos vertė **Dalia Cidzikaitė**

Dr. Tilo Schabert – politikos mokslų profesorius emeritas (University of Erlangen). Straipsnis paskelbtas „Baltic Worlds“, special issue, The Ninth Baltic Conference, June 2011; baltic-worlds.com (pasirodė 2011 m. rugpjūčio 1 d.) www.baltic-

NEŽINOMAS AUTORIS

Atkelta iš 3 psl.

Tuo metu Akademijos rektoriumi buvo prof. J. Tonkūnas. Prarektorius – prof. K. Aleksa ir visas būrys žinomų dėstytojų: profesoriai F. Kemėšis, D. Rudzinskis, V. Vilkaitis, docentai J. Elisonas, V. Gai-galavičius, V. Ruokis ir kiti. Akademijoje įvykdyta reforma – agronomija suskirstyta sekcijomis (auga-lininkystė, gyvulininkystė, žemės ūkio ekonomija).

1932 m. spalio 7 d. susirinkusi Žemės Ūkio Akademijos taryba (rektorius prof. J. Tonkūnas, prarektorius prof. K. Aleksa, prof. V. Ruokis, prof. V. Vilkaitis, docentai P. Jucaitis, A. Kondrotas, J. Kriščiūnas, S. Nacevičius, J. Paltarokas, P. – V. Raulinaitis ir B. Vitkus) patvirtino žemės ūkio ekonomikos sekcijos 5-o semestro studentų sąrašą (7 studentai), 3-iuoju nr. pažymėtas Pr. Dovalga.

1933 m. viduryje Pr. Dovalga nusiuntė Akade-mijos rektoriui prašymą – išbraukti jį iš Akade-mijos studentų sąrašo... Jo prašymas buvo patenkin-tas. Gaila, tačiau kadangi nėra pasišalinimo iš Že-mės Ūkio Akademijos studentų bendruomenės mo-tyvacijos, šio fakto komentuoti nesinorėtų. Gal tai susiję su principingos asmenybės maksimalistiniu charakteriu, temperamentu, tačiau šis faktas už-baigė jo studijas Lietuvoje.

1933–1934 m. jis jau studijavo Čekoslovakijoje. Kol Lietuvos archyvuose ar bibliotekų rankrašty-nuose nerasta Pr. Dovalgos gyvenimo aprašymo (*Curriculum Vitae*), negalima teigti, kad jo pragyve-nimo šaltiniu tapo vertimo darbas, aktyvus bendra-darbiavimas įvairioje to meto periodinėje spaudoje. Jeigu dar buvo gyvi tėvai, gal jam reikėjo padėti tė-vams? Ir apskritai, kas jį paskatino susidomėti bo-hemistika? Į šį klausimą mes dar negalime atsakyti.

Jonavos valsčiaus kaimuose, sulenkinčiuose, apgyventuose rusų kolonistų, žmonės gyveno skur-džiai ir retas jaunas žmogus galėjo pasvajoti apie mokymąsi aukštojoje mokykloje. Pr. Dovalgos, ro-dos, būta kieto charakterio jaunuolio, maksimalis-to, patrioto, aktyvaus ir sąmoningo Lietuvos Res-publikos piliečio (šaulio, jaunaietuivio) – tą byloja jo darbai ir mintys, ir tai jam padėjo nugalėti sun-kumus gyvenimo kely.

Pirmieji Pr. Dovalgos-Ra-mučio vertimai iš čekų kalbos mūsų spaudoje pasirodė 1930 metais. (K. Čapekas. Anglai // „Lietuvos Aidas“, 1930. – Nr. 248 (1029), P. 3, vertėjas nenurody-tas).

1935 m. „Sakalo“ leidykla išleido Ivano Olbrachto (tikr. pav. Kamil Zeman, 1882–1952) romaną „Plėšikas Nikola Šu-haj“. 1936 m. išėjo iš spaudos pirmoji čekoslovakų literatūros antologija lietuvių kalba – „Be-sišypsanti mergaitė“ (Išleido „Spaudos Fondas“). Tai buvo svarbus įvykis Lietuvos ir Čeko-slovakijos kultūrinių ryšių isto-rijoje. 1935 metais Pr. Dovalga Valstybės Teatrui išvertė gar-saus čekų dramaturgo Františe-ko Langerio (1888–1965) kome-diją „Kupranugaris pro adatos skylutę“. (Apie jos premjerą Valstybės Teatre – vėliau). 1934 m. Če-koslovakijos leidinyje ČIN (Nr. 6) išspausdintas Pr. Dovalgos straipsnis „Jaunoji Lietuva“, kuriame glaustai, informatyviai aprašyta jaunos valstybės politika, ekonomika, kultūra, menas. 1937 m. „Dir-vos“ bendrovė išleidžia garsųjį K. Čapeko romaną „Karas su salamandromis“, kuris savo tema buvo aktualus ne tik Čekoslovakijai, bet ir Lietuvai. Tais pačiais metais pasirodo Josefo Koptos (1894–1962) stambus, turintis daugiau nei 1 000 puslapių 4 dalių romanas „Trečia Kuopa“ – apie kariavusius Rusi-joje ir grįžusius į tėvynę čekų legionierius.

K. Korsakas „Kultūroje“ (1935, Nr. 8, P. 485–487) aukštai įvertino Pr. Dovalgos išverstą V. Olbrachto romaną: „Vertėjas, gražiai „Plėšiką Nikolą Šuhaj“ išvertęs, ir „Sakalas“, romano vertimą išleidęs, davė mūsų skaitančiajai visuomenei, be abejonės, pir-marūšę lektūrą“.

P. Ruseckas (žr. „Lietuvos Aidas“, 1935, Nr. 276 (2539), P. 2) taip pat gyrė Pr. Dovalgos vertimą. Ta-

čiau recenzentui užkliuvo pats romano herojus Šuhajus, kurį jis palygino su Tadu Blinda. Pa-sak recenzento, menas gali bū-ti ir žalingas, nes gali skatinti plėšikavimą. Be abejo, su-sikirto abiejų recenzentų idėji-nės pozicijos.

Ir antroji Pr. Dovalgos iš-leista knyga – „Besišypsanti mergaitė“ – K. Korsako buvo teigiamai įvertinta (žr. „Kultū-ra“, 1939, Nr. 4, P. 297–298). Atlik-tas vertimas, jo nuomone – „ge-ras, bent tiek, kad sklandus, žo-dingas ir nesijaučia vergiško originalo sekimo. Tikslusnis vertimo įvertinimas būtų gali-mas, suprantama, tik palyginus su čekiškais originalais,“ – rašė jis.

Antologiją vertino ir „Židi-nys“. (1936, Nr. 4, P. 491–492); autorius pasirašė J. B. inicialais – Julius Būtėnas?). Recenzentui užkliuvo antologijos pavadinimas („gal siek tiek pernerim-tis, pikantiškai skambančiu vardu – ‘Besišypsanti mergaitė’“). Keistokai šiandien skamba panašūs priekaištai – Čekoslovakija juk moteriškos giminės, jauna, nauja tų laikų valstybė. Ir vertėjo darbo ko-kybe jis liko nepatenkintas: „iš po vertėjo plunks-nos išėję novelės beveik visos turi vienodą atspalvį. Kiek labiau skiriasi Čapekas (...) ir Vančura (...)”.

Antologiją įvertino ir žinomas vertėjas Ed. Vis-kanta (A. K-nas slapyvardžiu). Ji buvo išspausdinta žurnale „Vairas“ (1937, Nr. 9, P. 105–108). Recenziją autorius pradeda pagyrimu vertėjui: „Kūrinėliai parinkti vis kitokiomis nesikartojančiomis temo-mis; kiekvienas atskleidžia vis naują čekoslovakų tautos gyvenimą, parodo vis kitoniško verslo, kito-niškos padėties, aplinkos, kitoniškos psichinės struktūros žmones“. Recenzentas su ironija atsilie-pia apie, jo nuomone, vertėjo kuklumo stoką, saky-damas, jog pasirinkęs „charakteringiausius“ au-torius ir „charakteringiausius“ jų kūrinius. Vertė-jas knygos apžvalginame straip-snyje rašo: „Norint šį rinkinį vertinti, negalima žiūrėti į jį vien mūsų akimis; nes kas mums gal labai artima, čekams ir jų gyvenimo dvasiai tolina, ir at-virkščiai“. Tačiau būtent šį pasa-kymą recenzentas tarytum už-miršta... Rengdamas antologiją, neabejoju, vertėjas konsultavosi ne tik su savo geru bičiuliu, ra-šytoju, kaimiškos prozos atstovu J. Knapu (1900– 1973), bet ir kitais čekų literatais. Tuo metu Doval-ga studijavo Čekoslovakijoje ir jam, matyt, buvo nesunku susi-tikti su žmonėmis, kurie vertino ir analizavo čekų (čekoslovakų) literatūros procesą. Recenzentas dar paleido keletą neigiamų pas-tabų vertėjo pusėn: „Nemokėda-mas čekų kalbos, nesu kompe-tentingas spręsti apie vertimo tikslumą. Šiaipjau vertimas skaitomas lengvai, sklandžiai; tik vieto-mis tenka konstatuoti vertėjo kalbos ubagiškumas (...)”. Ed. Viskanta nurodo neteisingai panaudotus žodžius, tarkim, – „nusiimti palta“, „užsidėti skepe-tą”...

Recenzentui ypač užkliuvo vertėjo parengta če-kų literatūros apžvalga: „reiškiamo apgailėstavi-mą, kad šį gražų leidinį nežmoniškai gadina Pr. Ra-mučio „žodis apie čekų literatūrą“, kurs yra lyg ir įvadas į šį rinkinį (...) visa bėda, kad šis įvadas mū-sų vertėjo labai nerimtai, blogiau negu gimnazistiš-kai, parašytas“. Kritikuojuama vertėjo pateikta čekų literatūros periodizacija, kai kurie įvade išspaus-dinti įmantrūs ar nelogiški sakiniai, nors tie sa-kiniai gal ir logiški, tik su jų prasmėmis nesutinka piktas recenzentas. Kitur jis pastebi per daug įmantriu stiliumi vertėjo išsakytas mintis. Mini-mos ir korektūros, rašybos, skyrybos klaidos. Ir baigdamas recenziją, Ed. Viskanta negali užmiršti „nedovanotinai prasto įvado...”. Beje, ši čekų litera-

tūros apžvalga – pirmoji tokios apimties mūsų raš-tijoje. Jai panegiriką yra išsakęs žinomas mūsų ra-šytojas ir vertėjas Almis Grybauskas.

Keista, tačiau nei vienas recenzentas neparašė

tikrosios vertėjo pavardės, ne-pasidomėjo vertėjo asmenybe, amžiumi, neįvertino didelių vertėjo užmojų ir siekių, darbš-tumo ir užsidegimo – pirmą kar-tą lietuvių skaitytoją supažin-dinant su ilgus amžius vokiečių vergovę kentėjusios talentingos tautos sukurtais literatūros še-devrais.

Gan prašmatniai „Besišyp-santi mergaitė“ buvo pristatyta dienraštyje „Lietuvos Aidas“ (1936, Nr. 190 (2806), P. 7). Stepo Vykinto recenzija iliustruota penkių čekų rašytojų (V. Marti-neko, K. Čapeko, Fr. Šrameko, B. Benešovos, V. Vančūros) nuot-raukomis. Visas tekstas su ilius-tracijomis užima daugiau kaip pusę puslapio. Kritiknuodamas vertėją dėl įtrauktos į rinkinį J.

Knapo kūrybai nebūdingos novelės „Dvi vėjuotos naktys“, ir toliau samprotaudamas: „(...) iš šios novelės Knapą pažįstame kaip puikų psichologą, nuotaikingą, menišką, stiprų rašytoją“, St. Vykin-tas tarsi prieštarauja sau.

Recenzijos autorius teigiamai įvertina tiek lei-dyklos, tiek vertėjo darbą: „Spaudos Fondas“ anto-logiją gražiai, imponuojančiai išleido, o P. Ramutis didelį ir gerą darbą atliko stilingai čekų rašytojus išversdamas ir ilgąją čekoslovakų literatūros ap-žvalgą skaitytojams patiekdamas”.

„Literatūros Naujienos“ (1936, Nr. 10–11 (48–49), P. 2) išspausdino J. Žlabio recenziją. Antologiją jis vadina „gražios išvaizdos storoka knyga“, pagirda-mas knygos aplanką: „Ant aplenktnio viršelio, be-sišypsančios mergaitės atvaizdas, matyti čekės iš rūbų, maloniai reprezentuoja čekų literatūros noveles“. Recenzentui užkliūva kūrinių naujumo problema, nes „tiktai 3 autoriai peržengė 1900 m. ri-bą (...) tai nėra pati naujausia čekų literatūros be-letristika,“ – tvirtina J. Žlabys. Apžvelgęs visų 16 če-kų rašytojų kūrinius, jis, nepatenkintas murma: užkliuvo jam ir tematika, ir rašytojų atvaizdų ne-buvimas, ir vertėjo parašyta čekų literatūros ap-žvalga („ji daugiau informacinio pobūdžio, o ne li-teratūrinio“). Toliau jis, lyg išsismaginęs budelis, kalaviju kerta ir kerta: „Autorius [Pr. D. – P. A. M.] yra didelis trafaretinių, recenzinio pobūdžio žodžių mėgėjas. Jaučiama tuščia tokių žodžių kombinaci-ja, kuri nieko nepasako ir kurią labai mėgsta taria-mieji teatraliniai, muzikiniai (...) recenzentai ir, be abejo, jei tokių yra, literatūriniai. Nereikia rašant sakyti jis puikus stilistas, ar jis puikus šokikas, bet reikia nušviesti taip, kad ir be pasakymo ‘puikus’ tas stilistas būtų puikiausias rašytojas. Bet čia rei-kia kūrybos, o ne trafareto (...)”. Recenzentas, pa-baigoje sukritikavęs vertėjo naujadarus, atsiliepi-mą užbaigia vertėjo darbo pagyrimu: „Knyga daro gerą išpūdį. Tik reikia geisti, kad antrasis tomas padarytų visai gerą”.

1937 metais „Dirvos“ bendrovė išleido Karelo Čapeko (1890–1938) fantastinį romaną „Karas su sa-lamandromis“, kurį Pr. Ramučio slapyvardžiu pa-sirašė Pr. Dovalga. Atsiliepimai – recenzijos pa-sirodė keliuose leidiniuose. Visų pirma, norėtusi paminėti A. Venclovos recenziją, pasirašytą A. Lais-vydo slapyvardžiu ir išspausdintą „Kultūros“ žur-nale (1937, Nr. 5, P. 324–325). Recenzentas charakte-rizuoja didžiojo čekų rašytojo kūrybos savybes: te-mų originalumą, paradoksalumą, fantazijos jėgą, didelę erudiciją, ironišką, šaržuotą originalią kom-poziciją ir... autoriaus „beveik visišką politinį be-jėgiškumą“. Pasaulinio garso rašytojas nepaprastai pergyveno dėl savo tėvynės likimo. Didžiosios valstybės pasirašė Miuncheno diktatą... Ir neištvė-rė rašytojo širdis. Naciai jį būtų išsiuntę į koncent-racijos stovyklą. Venclova kaltina Vakarų Europos inteligentijos dalį, „kuri vis dar nemoka ar nesu-geba apsispręsti, kokią vaidmenį ji galėtų suvaidinti *taikos organizavime*“ [mano pabraukta. – P. A. M.]. Du didieji „taikos apaštalai“ Hitleris ir Stalinas rengėsi karui, norėdami išplėsti savo imperijų ri-bas. Čia A. Venclova kalba Kominterno balsu...

Pabaiga kitame numeryje

Paskutinės kadencijos prezidento V. Adamkaus dienoraščiai

ROMUALDAS KRIAUČIŪNAS

Valdas Adamkus (literatūrinis bendraautoris Valdas Bartasevičius). *Paskutinioji kadencija – Prezidento dienoraščiai*. „Tyto Alba“, Vilnius, 2011. Tiražas 3 000 egz. 544 psl.

Knygoje neatskleista jokių valstybės paslapčių

Pernai lapkričio mėnesį viename lietuvių suėjime Cicero, IL, buvau viešai paklaustas, ką manau apie prezidento Valdo Adamkaus dienoraštį. Atsakiau, kad apie naują knygą jau esu girdėjęs, bet jos dar nematęs. Tada pažadėjau, kad su ja supažinęs savo nuomonę išsakysiu. Per Kalėdas netikėtai gavau šią knygą.

Gruodžio 27 d. „Dirvoje“ jau rašyta, kad susidomėjimas knyga Lietuvoje yra didelis. Biržų rajono knygynai net pradėjo už nedidelį mokestį tą knygą nuomoti. Leidėjas spausdina antrąją laidą (*šiuo metu jau pasirodė ketvirtasis leidimas – red. past.*). Jau nubangavo neigiami atsiliepimai – kaip prezidentas išdrįso paviešinti savo patirtį ir nuomonę, lyg jo vaidmuo būtų kaip pelytei likti po šluota. Tuo metu Lietuvos valstybės saugumo departamento generalinis direktorius Gediminas Grina pareiškė, kad knygoje jokios valstybinės paslaptys neatskleistos.

Knygos metrikoje rašoma, kad dešimt metų (1998–2003 ir 2004–2009) Lietuvai vadovavusio prezidento Valdo Adamkaus knygoje skelbiami jo dienoraščiai atspindi laikotarpį po 2003 m. prezidento

so pašalinimu iš šalies vado vo pareigų. Po ilgesnių svarstymų Valdas Adamkus sutiko vėl kandidatuoti į prezidento postą. 2004 m. liepos 12 d. pradėjo pirmuosius savo antrosios kadencijos metus.

Taip atverčiame antrojo skyriaus „Pirmieji kadencijos metai“ puslapius. Teko skirti daug energijos ir ryžto, kad būtų atkurta sumenkinta prezidento institucija ir grąžinta prarasta pagarba. Tai aiškiai atspindi tų metų dienoraštis. Beskaitydamas knygą gana atidžiai ieškojau užuominų apie prezidento ryšius su išeivija, kurios dalimi man pačiam tenka būti jau daugelį metų. Mano džiaugsmui, tų ryšių paminėjimų radau ne vieną. Pvz., 2004 m. rugpjūčio 14 d. V. Adamkus su žmona Alma dalyvavo Birštone vykusiame PLB suvažiavime. „Žavi net už tūkstančių kilometrų nuo Lietuvos gyvenančių žmonių meilė mūsų visų bendrai Tėvynei“ (psl. 104).

Klapčiukas Prisikėlimo bažnyčioje

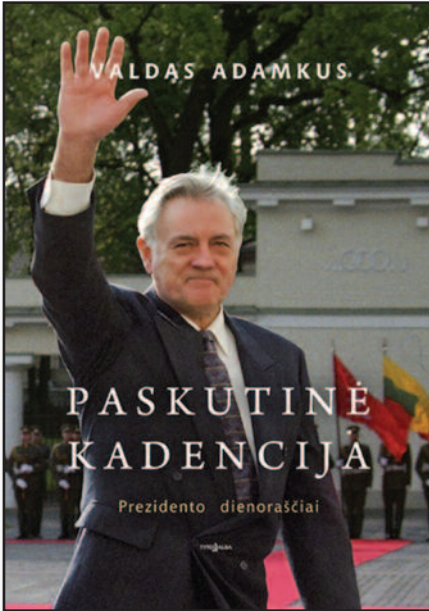
Po prezidento rinkimų liko 300 000 litų skola. Nenorėdami būti niekam išpareigoję, Adamkai nusprendė susidariusią skolą padengti asmeninėmis lėšomis. Antrąją 2004 m. Kalėdų dieną dalyvavo Prisikėlimo bažnyčios konsekracijoje Kaune. Bažnyčia buvo pradėta statyti kun. Felikso Kapočiaus prieš 70 metų. Sovietmečiu ji buvo paversta gamykla. Kai prasidėjo bažnyčios statyba, prezidentui buvo aštuoneri. Todėl, apsilankius šiose iškilmėse, prezidentą apgaubė asmeninis išgyvenimas. „Patarnaudavau Mišioms tuometinėje mažytėje medinėje Prisikėlimo bažnyčioje ne kartą – ir Feliksui Kapočiui. Svajodavau, kaip įžengsiu į didingą naują Prisikėlimo bažnyčią. Šiandien tai įvyko“ (psl. 142).

Tačiau svarbiausias dienos įvykis, prezidento žodžiais tariant, laukė grįžus namo. Prezidentui paskambino senas draugas Raimundas Mieželis, su kuriuo

nesikalbėjo nuo rinkimų kampanijos. „Vis galvodavau, negi kvailas nesusipratimas su politiniu pamušalu galėjo sugriauti dešimtmečiais tikrintą mūsų draugystę?“ (psl. 142). Dabar skaitytojui apie visa tai būtų įdomu išgirsti iš Raimundo Mieželio. Pirmaisiais kadencijos metais prezidentui teko apsispręsti dėl Maskvos pakvietimo dalyvauti Rusijos pergalės prieš hitlerinę Vokietiją 70-mečio minėjime. Delsdamas nutarti, jis susipyko su Latvijos prezidente, kuri kvietimą priėmė. Jo galutinis sprendimas buvo nedalyvauti, ir daugelis šiam sprendimui pritarė. Mirus popiežiui Jonui Pauliui II, V. Adamkus dalyvavo atsisveikinime su šiuo didžiu žmogumi Vatikane, kur Tautos vardu išreiškė nuoširdžią užuojautą.

Antraisiais kadencijos metais prezidento darbų tempas tikrai nesulėtėjo. Metų pradžioje, įrašant sveikinimą Lietuvos žmonėms, atskirai kreipėsi į užsienio lietuvius. Kaip išskirtinis minimas monsinjoras Kazimieras Vasiliauskas, su kuriuo prezidentas draugavo ir be galo gerbė jo šviesų atminimą. „Tai vienas tauriausių, dvasingiausių žmonių, kuriuos sutikau per gyvenimą. Kaip stinga tokių asmenybių. Jei jis būtų greta manęs, drauge daug lengviau rastume teisingiausius sprendimus“ (psl. 232).

Susidomėjęs istorijos dėstymu Lietuvos vidurinėse mokyklose, 2006 m. surengė specialistų konferenciją. Kitoje vietoje skaitome apie jauną presi-

dento patarėją Darių Gudelį, kuris buvo pasiūstas į specialius kursus Harvardo universitete Amerikoje. Pasirodo, kad jaunas patarėjas pradėjo žaisti politinius žaidimus, už prezidento nugaros susitikinėdamas su kai kuriais politiniais veikėjais Seime. Ne ką geresnio sužinome, skaitydami apie išeivijai gerai žinomą Kazį Bobelį, kuris visą savo gyvenimą „keitė organizacijas kaip pirštines kaskart, kai negaudavo pirmininko ar kokio kito vado posto“ (psl. 250). Kitoje knygos vietoje Kazys Bobelis aptariamas toliau: „Grįžo į tėvynę, svajodamas tapti prezidentu, mažiausiai – užsienio reikalų ministru. Taip, Kaziui Bobeliui visuomet pakako energijos, visuomeniško veržlumo, tik trūko intelektualinės gilumos ir galbūt atvirumo, nuoširdžios pagarbos kitiems žmonėms“ (psl. 258).

„Trečiųjų kadencijos metų“ skyriaus pradžioje pagarbiai prisimenamas Čikagoje miręs Stasys Baras, „puikus žmogus, bankininkas ir dainininkas, lietuviškosios kultūros bei lietuviybės puoselėtojas“ (psl. 282). 2006 m. rugpjūčio 24 d. Vilnių sukrėtė žinia apie Vytauto Pociūno žūtį. Tų metų lapkričio mėn. 10 d. prezidentas dalyvavo Kaune surengtame Stasio Barzduko 100-ųjų gimimo metinių minėjime. „Prisiminiau šį taurų žmogų ne tik jo buvusio auklėtinio akimis, bet ir iš laikų, kai jis buvo vienas JAV Lietuvių Bendruomenės organizatorių“ (psl. 309). Jokių pagarbos jausmų nerodoma Rasai Juknevičienei, kuri, „atrodo, visiškai prarado ir garbę, ir sąžinę“ (psl. 318).

2007 m. vasario 7 d. lankytasi San Franciske, CA. Tai apskritai pirmasis Lietuvos prezidento apsilankymas šiame JAV mieste. Po įvairių iškilmų su miesto ir verslo atstovais į priėmimą vakare atėjo daugiau nei 300 šiame mieste gyvenančių lietuvių. Po kelių dienų V. Adamkus lankėsi Washingtone, DC. Lankydamasis remontuojamame Lietuvos ambasados pastate, prezidentas prisiminė 1956 metus, kai jo suburta lietuvių iniciatyvinė grupė parengė JAV prezidentui Dwightu Eisenhoweriui adresuotą petiją, kurioje reikalauta nutraukti Lietuvos okupaciją. Buvo surinkta 40 000 žmonių parašų. Šio vizito metu taip pat dalyvauta lietuviškose Mišiose

Prezidentas Valdas Adamkus su JAV prezidentu George Bushu Vilniuje, 2002 m.

rinkimų ir jo antrosios kadencijos įvykius. Rašoma, kad prezidentas V. Adamkus dienoraščius rašo jau kelis dešimtmečius. „Dienoraščiuose gausu net politologams nežinomų faktų. Šie užrašai skaitytojui leidžia žvilgtelėti į politinių debatų užkulius ir kartu su Lietuvos prezidentu tarsi dalyvauti pasitarimuose, kuriuose buvo sprendžiamos Lietuvos ir pasaulio politikos problemos”.

Autorius šią knygą skiria savo žmonai Almai. Knyga pradedama Lenkijos Respublikos prezidento (1995–2005) Aleksanderio Kwasniewskio laišku ir knygos autoriaus pratarme. Knygos autorius skaitytojui paaiškina knygos atsiradimo aplinkybes. Jos pagrindas – V. Adamkaus rašyti dienoraščiai. Autoriaus dėmesys daugelį metų rašytam dienoraščiui padidėjo, V. Adamkui tapus šalies prezidentu. Beveik kasdien jis stengdavosi užrašyti svarbesnius įvykius. Pasitaikydavo atvejų, kai dėl susidariusių aplinkybių nespėdavo visko užrašyti. Atsiradus spragoms, rengdamas knygą jis pasistengė šias spragas užpildyti vėlesnių laikų komentarais bei prisiminimais. Tai vertingi papildymai.

Knyga sudaryta iš šešių skyrių, užbaigiamųjų apmąstymų ir pavardžių rodyklės. Skyrių ilgumas gana vienodas, svyruojas nuo 78 iki 96 puslapių. Pirmasis skyrius „Tarp dviejų kadencijų” prasideda nuo 2003 m. vasario 27 dienos, aptartos kaip pirmoji „nedarbo” diena. Prasidėjo Rolando Pakso prezidentavimas. Savo pirmąją kadenciją baigęs prezidentas V. Adamkus neturėjo per daug progų tikram poilsui. Jis aktyviai dalyvavo įvairiuose pasitarimuose, konferencijose, suvažiavimuose. Birželio mėn. pradžioje buvo priverstas ištverti pusseptintos valandos Čikagoje trukusią operaciją – reikėjo atpalaiduoti nugaros slankstelių spaudžiamą nervą. Spalio mėnesį prasidėjo „Paksogėto” intrigos, pasibaigusios prezidento Rolando Pak-

Atvelykis Prezidentūros kiemelyje.

Džojos Barysaitės nuotr.

Washingtono bazilikoje, kurioje mūsų tautiečių pasitangomis įrengta Šiluvos Marijos koplyčia. Vykusiam Vasario 16-osios minėjime dalyvavo 300–400 asmenų. Kitoje knygos vietoje (veiksmas jau vyksta Vilniuje) pagarbiai paminėta Rūta Lee ir jos apdovanojimas ordinu už nuopelnus Tėvynei.

Mažai lietuvių Aušros Vartų bažnyčioje

Prezidentas tikrai domėjosi išeivijos rūpesčiais. Susitikus su popiežiumi Benediktu XVI, buvo užsiminta apie New Yorko Aušros Vartų parapiją. Popiežius jau buvo informuotas apie šį atvejį ir pasakė ketinas padėti aiškintis su JAV vyskupais. Susitikęs su Airijos prezidente Mary McAleese, V.

Atsimenu ją – mažą, per sprindį palinkusią, lazdele besiramstančią Babkauskų kampininke, kai ji, jau dešimčiai metų po ano karo praslinkus, gyveno mūsų miestelio gale. Kokio amžiaus ji tada buvo, ir šiandien pasakyti negaliu. Prieš Babkauskus plytėjo visas miestelis: keli žydų namai, Petro Klimavičiaus kalvė, kapinės, naujos Navickų trobos, medinis namas ant Šilalio, vadinamas malūnu. Petro namelis buvo mažas – priemenė, virtuvėlė ir vienas kambarys, kuriame stovėjo duonkepė. Apšvietė jį trys maži langai: vienas žiūrėjo į vieškelį, kitas – į *akalenijas*, o trečiasis – į miestelio pusę. Gyveno Petras su žmona Stefanija ir trimis vaikais.

Babkauskų kampininkės Bezdalienės tikrosios pavardės niekas nežinojo, kaip ir keistos jos pravardės istorijos. Tada mums net ne keistos, nelabai įžeidžiančios. O kam moterėlei pavardė, jeigu ji ubagė? Šeima ją, pavargėlę, gyventi į namelį priėmė tik dėl to, kad ji už kampą atsiskaitydavo suubagautais lašiniais, kiaušiniais ir kitais maisto produktais. Įsitaisydavo Bezdalienė ant suolo prie krosnies tik dienelei kitai. Dažniausiai sukdavo ubagaudama kelių dešimčių kilometrų ratus per aplinkinius kaimus. Išeidavo su tuščiu po pažastimi prispaustu maišu, lazda pasiramsčiuodama, o grįždavo jau su pilnu, pečius slegiančiu.

Reikėdavo saugotis miestelio sribų, kurie, sako, ne kartą sunkiai tempiamą brangenybę buvo atėmę. Ieškodavo ten sribukai granatų. Iškrato terbelę ant pievos, išmėto lašinių šmotelius, kitas gėrybes.

– Šituos reikia patikrinti, gal parako viduryj pridėta? – rinkdavosi sribai gražiausius tolimo kaimo žmonijų paaugotus lašinių gabaliukus. – O šituos, – ridendavo prie moterėlės neišvaizdžius, – gali pasiimti, pavalgyti juk ir tau reikia. Mes irgi sąžinę turim...

– Matai, Bezdalien, – pridurdavo kitas, durtuvu smagstydamas žalias bulves, – dabar padaro tokius zababonus, kad tikra granata niekuo nuo lašinių gabalo ar bulvės nesiskiria. Paimi lašinius, atsipjauni – ir išleki į viršų...

Ir juokdavosi iš Bezdalienės, kai toji imdavo be perstojo žegnotis, dėjosi į terbelę žolėmis aplipusius kreivus lašinių gabalėlius. Geresnieji jau būdavo pranykę sribukų kišenėse ar burnose, jau per lūpų krašteliu tekėdavo taukai. Išalkę jauni vyrai seniai skustomis barzdomis nelaukdavo, kol Bezdalienė nulinguos toliau – alkis stipresnis už gėdos jausmą.

Patogiausias Bezdalienės maršrutas būdavo anapus Nemuno esantys Kampiškių, Šilėnų, Dvareliškių kaimai. Tad paryčiui atkrypuodavo ji prie Prano Kalinausko valčių ir laukdavo, kas į aną pusę, pas „zanemunčikus“, irsis. Jei ne valtimi, tai keltu per Nemuną Bezdalienė persikeldavo, žadėdama keltininkui atsilyginti už pagalbą, kai namo pareis. Kitoje upės pusėje moterėlė atgimdavo, atjaunėdavo, po ilgo tylėjimo savame krante balsą atgaudavo, nes ten nepersekiodavo miestelio vaikai. Pasukdavo iš pradžių Žiglos miško link ir pradėdavo ubagavimą nuo Petrauskų, pirmosios Šilėnų sodybos. Pasižiūrėdavo, ar jau šeimininkas į darbus išėjęs, ir tik tada eidavo į trobą, nes vienos namuose likusios moterys būdavo dosnesnės. Jei šildydavo vasara, praeidama pro pievoje besiilsintį berną būtinai pašmaikštaudavo:

– Ko čia, Juozai, pievoje ant pilvo guli, dar šaknį į žemę suleisi?

Tas, nors ir ne kartą ta pačia užuomina prakalbinatas, supunkšdavo, o draugai kvatodavo.

– Ot, velnių priėdus esi, Bezdaliene, žodžio kišenėje neieškai...

– Velnio bobutė! – juokdavosi ir kiti. – Sena, o tokius dalykus dar išmanai, lyg šešiolikinė...

Kaimuose visi pažinojo, ir jie ją ten laikė sa-

UBAGĖ BEZDALIENĖ

Ištrauka iš apsakymo

STANISLOVAS ABROMAVIČIUS

Romualdas Požerskis. Iš serijos „Paskutinieji namai“, 1984

va. Juk, sako, kiekvienas kaimas turėdavo savo juokdarį ir ubagą. Bezdalienė tai žinojo, todėl dažną pievoje gulintį pamokydavo:

– Ką, vaikelį, nežinai, kad lazda į žemę įkišk – ir ta šaknis išleidžia. O juk tu – gyvas žmogus.

– Tai ar pas mus užėisi? – dar pasiteiraudavo užkalbintasis. – Mama tau gabalą parūdijusių lašinių jau dvi savaites laiko...

– Ką, šuva nustipo, kad tuos lašinius man laikot? – nusijuokdavo ir Bezdalienė. – O geri kur, juk pavasarį dvi kiaulas skerdėt?

Taip ir išsiskirdavo gražiuoju, juokaudami.

Šilėnuose buvo paprotys atėjusiam ubagai ne šiaip išmalda duoti, o pasiūlyti ir darbėlį. Stipresniajam liepdavo malkų porai dienų priskaldyti, silpnesniajam – kiemą pašluoti, daržą paravėti, prieš tai paklausiant, ar geras akis turi, kad tas burokų neišrautų. Nedažnas paprotys Lietuvoje buvo, kad ubagą prie darbo liestų. Užtat į Šilėnus geresnę sveikatą turėję ubagai tik iš didelės bėdos užklysdavo. Tada, kai malkas skaldyti pasiruošdavo. Tik Bezdalienei dėl jos amžiaus ir sveikatos darbo nesiūlydavo, o pasodindavo troboje ant suolo, patardavo atsikvėpti, pieno stiklinę išgerti, o jei būdavo pietų laikas – dubenį barščių įpildavo. Ji pasidėdavo prieš akis maišelį su suaukotos produktais taip, kad jį matytų. Prieš valgi, o ir jo negavusi, pradėdavo garsiai poteriauti:

– Tėve mūsų, kurs esi danguje... žiūrėkit, jau pelė iš urvelio po stalu atsibeldė... teesie šventas Tavo vardas... ale biasas prie mano maišelio jau traukia... teateinie Tavo karalystė, teesie Tavo valia... reikia ieškot šluotos ją nuvyti, visai prie mano tarbos atslinko... kaip danguje, taip ir ant žemės... štiš, eik į savo urvą... kasdieninės mūsų duonos duok mums šiandien... nubėgo, bestija, išsigando... ir atleisk mums mūsų kaltes...

Šeimininkai, jei būdavo troboje, nesuprasdavo Bezdalienės poterių, tik girdėdavo žodžius apie pelę, mat ubagė poteriaudavo pašnibždomis, beveik sau. Jei nebūdavo šalia pelės, kitą istoriją įtraukdavo. Tik prieš miegą poteriaudavo įsijautusi, sakydama, kad tik vienas Dievulis žino, gal jai ši naktis – paskutinė.

Iškeliudavo į kitą sodybą kiek pailsėjusi, kaimo šunis lodydama, nors dažnas ją pažindavo, uo-

dega vizgindavo. Jei kuris apraizgydavo grandine netoliese augančią slyvą ar savo būdą, ant praeivio tauzydamas, Bezdalienė nepraeidavo pro šalį: pasidėdavo maišelį ir žingsniuodavo prie išsišiepūsio šunelio. Tas, žinoma, apsidairydavo, ar šeimininkas nemato jo nuolankumo svetimam. Tada pradėdavo vizginti uodegą, dėkodamas moterėlei už gerą darbą.

Kol maišelis nesunkus, bepigu po Šilėnus, kurie iki pat Dvareliškių ištįsę, vaikščioti. Jau trečią dieną apsunksta kelionė, atsiranda nuovargis, jo nakvyne troboje, svirne ar kitoje patalpoje ant pasistiesto palto nenumalšinsi. Prieš miegą, jei šeimininkas pageidau-davo, ji vaikams galėdavo pasaką pasekti ar papasakoti įdomių miestelio, kuriame gyveno, istorijų.

– Ar girdėjai, Antanai, istoriją apie žydą Joškę, kai jis savo žmonos nepažino ir į tvartą su ožkomis uždarė? – paklausdavo Bezdalienė šeimininko, jau snaudžiančio lovoje, migdomo varlių orkestro ir Žiglos naktinių paukščių balsų.

– Girdėjau, Bezdaliene, girdėjau, – sakydavo tas nepatenkintas. – Praėjusį kartą pasakojai... Jau vidurnaktis, o man rytoj šieną vežti reikės, su pirmais gaidžiais kelsiuos... Miegokim...

Ne tik Šilėnuose, ir visoje Užnemunėje buvo išlikęs naudingas Bezdalienei paprotys neišleisti ubago iš sodybos, jam ko nors nepaaukojus. Kas lašinių brizgą, kas sūrio gabalą, duonos abišalę. Žinoma, jei tik patys turėdavo. Kartais ji ubagaudama atsisakydavo priimti duoną, nebent iš paskutiniųjų

aukotojų: mat ta per sunkią kelionę sutrupėdavo, parnešus tik vaikams ar vištoms tikdavo. Vengdavo ji ir nevirtų kiaušinių, virtus paimdavo paskutinėmis kelionės valandomis.

Jos sugrįžimas iš kelionės Babkauskams būdavo tikra šventė. Tada ant stalo pasirodydavo maži lašinių šmoteliai, jais paspirgindavo sriubą, jei karvutė būdavo užtrūkusi ar jos visai tvarte nebuvė, dėdavo pakepintus į bulvinę košę. Pakvipdavo trobelė lašiniais, svogūnais ir gera šeimos nuotaika.

– Kaip, Bezdalien, kelionė? – vos jai sugrįžus paklausdavo Petras, padėdamas užkelti maišą ant suolo. Toji retai kada klausimą išgirdavo, o jei ir nujautė, kad šeimininkas kreipdavosi į ją, visada pasitiksindavo:

– Ar man sakai, ar manęs ką klausai?

– Tau, tau, – sakydavo Petras, tačiau klausimo nekartodavo, o padėdavo moteriškai atraukti virvelę, kuria būdavo užrištas maišas. Paskui palikdavo ją vieną su atsineštu turtu, kad toji pasidžiaugtų suaukotos gėrybėmis, o gal atskirtų, kas jai liks, o ką reikia atiduoti už kampą. Nebuvo Petras toks godus, kad lieptų Bezdalienei atrėžti nuo suaukotų produktų dalį. Kiek moterėlė pakisdavo, tiek ir būdavo gana. Ir jei visai nieko jiems nebūtų likę, iš savo namelio nebūtų išvaręs. Atsineštu turtu labiau domėdavosi vaikai. Kol nesuplondavo terbelė, vis sukdavo ir sukdavo ratus aplink ją. Tik patys iš moterėlės nieko neėmė, kad ir kokie išalkę būtų...

Kai tvenkė Nemuną ir Babkauskai išsikėlė į naują vietą, kur dingo Bezdalienė – niekas nežinojo. Susivyniojo ubagėlė ryzelius, susikrovė į maišelį savo kuklią mantą, persižegnojo atsisukusi į žydų *Magylas* ir iškeliavo net dorai su buvusiu šeimininku neatsisveikinus. Šiandien jau niekas nepasakys, kur amžinąjį poilsį susirado gyvenimo ir likimo iškankinta moterėlė.

Tik kartais pagalvoju, kokius skirtingus likimus Dievulis duoda žmonėms ir kokie įvairūs jie būna. Kad ir mūsų miestelyje. Štai kolūkio pirminko žmona Valė pykdavo ant gyvenimo, jei gatve praeidavo moteris, ryšinti gražesne nei jos skarele, o Bezdalienė kasryt dėkojo Viešpačiui už Jo teikiamas malones, už dovaną sulaukti kito ryto... □

Lietuvių išeivijos institutas Kaune ir jo veikla

DALIA KUIZINIENĖ
DAIVA DAPKUTĖ

Išeivijos kultūrinis paveldas – neatsiejama lietuvių tautos savastis, padedanti ne tik išsaugoti tautinį tapatumą išeivijoje, bet ir stiprinti ryšius su Lietuva. Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, susidarė galimybės išsipildyti daugelio ne Tėvynėje gyvenančių lietuvių svajonėms – Lietuva tapo atvira jų sugrįžimui. Prasminga, kad kartu į Lietuvą pargabenami ir visą gyvenimą jų kaupiti archyvai, bibliotekos, kolekcijos. Tai išeivių indėlis į Lietuvos kultūrą, mokslą. Į Lietuvą pargabenami archyvai pasiskirsto po įvairius miestus, įvairias archyvinės institucijas, muziejus, bibliotekas. Kaune veikiantis Lietuvių išeivijos institutas – tai prie Vytauto Didžiojo universiteto įsteigta pelno nesiekianti viešoji įstaiga, vykdanči išeivijos organizacijų ir atskirų asmenų kultūrinio, politinio ir mokslinio palikimo kaupimo, tyrimo, išsaugojimo ir eksponavimo funkcijas. Panašūs institutai jau seniai veikia Švedijoje, Suomijoje, Danijoje, Lenkijoje, JAV ir kitose šalyse.

Išeivijos archyvinio palikimo kaupimo centro Kaune prie Vytauto Didžiojo universiteto susikūrimo pradininku laikytinas žymus lietuvių išeivijos veikėjas, kolekcionierius, žurnalistas Bronius Kviklys (1913–1990). Bronius Kviklys, kaip ir daugelis kitų emigracijoje atsidūrusių lietuvių intelektualų, visą gyvenimą domėjosi Lietuvos praeimi, tuometinėmis politinėmis realijomis, net ir sudėtingomis gyvenimo aplinkybėmis stengėsi puoselėti lietuviybės idėją emigracijoje. Gyvendamas Vakarų Vokietijoje ir JAV, jis surinko didžiulį lituanistinį spaudos, knygų, dokumentų, fotografijų, numizmatikos archyvą. 1989 m. kalbėdamas su profesoriumi Broniu Vaškeliu, B. Kviklys užsiminė: „Jei ne aš pats sugrįšiu į Lietuvą, tai nors mano kolekcija sugrįš“. Netikėta šio garsaus žmogaus mirtis 1990 m. leido išsipildyti tik antrajai pageidavimo daliai, jo kolekcijos likimu teko rūpintis dukroms Danguolei Kviklytei ir Rūtai Kviklytei-Kulikauskienei. 1993 m. gausi B. Kviklio kolekcija buvo padovanota Vytauto Didžiojo universitetui.

Tai buvo pirmoji kolekcija, pasiekusi Vytauto Didžiojo universitetą ir paskatinusi įkurti Išeivijos studijų centrą, kuris ne tik saugotų, tvarkytų gautą didžiulę kolekciją, bet ir užsiimtų moksliniais tyrimais. Netrukus po B. Kviklio kolekcijos atvežimo Vytauto Didžiojo universitetą pasiekė Jurgio Gimbuto archyvas ir biblioteka, vėliau ir kitos kolekcijos. Dabar Išeivijos institute skaičiuojama daugiau nei 50 stambių, dar keletas smulkesnių fondų, kolekcijos nuolat pildomos, didėja ir mokslinis pajėgumas bei įdirbis lietuvių diasporos istorijos tyrimuose. Į institutą archyvinis paveldas patenka įvairiais keliais. Tai, kad pasirenkamas būtent VDU, dažniausiai lemia asmeniniai sentimentai – Bronius Kviklys, Vincas Rastenis, Jurgis Gimbutas, Adolfas Danušis, Juozas Danys, Bronius Bieliukas, Vytautas Alantas, Bronius Nemickas, Antanas Juodvalkis ir kiti buvo studijavę ar dirbę Vytauto Didžiojo universitete. Kitiems įdomi ir svarbi pasirodė Išeivijos instituto vykdoma mokslinė veikla.

Lietuvių išeivijos institutas užsiima ne tik išeivijos kultūrinio palikimo kaupimu bei išsaugojimu. Jo veikla yra daug platesnė, apimanti įvairias veiklos sritis. Pagrindinės Instituto veiklos sritys yra šios: 1) archyvinė – lietuvių diasporos archyvinio palikimo kaupimas, tvarkymas, saugojimas; 2) mokslinė – kaupiamos medžiagos panaudojimas bei tyrimas, tyrimų rezultatų skelbimas; 3) leidybinė – leidžiamos knygos, tęstinė knygų serija „Egzodo archyvas“, periodinis žurnalas „Oikos: lietuvių migracijos ir diasporos studijos“; 4) šviečiamoji – mokslinių konferencijų, seminarų, parodų, skirtų lietuvių diasporos istorijai, organizavimas.

Lietuvių išeivijos institute sukaupta didžiulė išeivijos kultūrinio palikimo dalis: išeivijos organizacijų ir asmenų archyviniai dokumentai, periodika, knygos, garsovaizdo medžiaga. Knygų kolekcija nėra didelė, nes Išeivijos institutas pirmiausia orientuojasi į archyvinį paveldą. Institute yra trys didesnės knygų kolekcijos: Broniaus Kviklio (8 000), Vytauto Kavolio (1 300) ir Aleksandro Štromo (12 000) knygų kolekcijos. Yra ir daugiau knygų kolekcijų, mažesnių, dovanotų kaip archyvų dalis, pvz., kun. V. Valkavičiaus, B. Nemicko, A. Vaškelio ir kitų. Kolekcijos tvarkomos pagal bendrąsias bibliotekų tvarkymo ir saugojimo taisykles, VDU bibliotekos katalogai atspindi Lietuvos integralios bibliotekų informacijos sistemos (libis) katalogą. Reikia pabrėžti, kad kai kurių kolekcijoje rastų knygų iki šiol nebuvo Kauno bibliotekose, tad kauniečiams jau nebūtina dėl kai kurių knygų vykti į Vilniaus bibliotekas. Institute esanti biblioteka tampa svarbia dalykine temine literatūra studijų tikslams, pvz., V. Kavolio sociologijos, A. Štromo – politologijos mokslams.

Išeivijos institute galima rasti ir gausią periodinių leidinių kolekciją, kurioje – daugiausia išeivijoje XIX a. pabaigoje – XX a. leisti leidiniai (B. Kviklio fonde), didelė Vokietijos DP stovyklose leistų laikraščių kolekcija (B. Kviklio fonde), XIX a. pabaigos senųjų lietuviškų periodinių leidinių mikrofilmai (kun. V. Valkavičius archyve), disidentinė periodika (A. Štromo kolekcijoje).

Lietuvių išeivijos institutas renka lietuvių diasporos sukaupimą archyvinį palikimą. Šiuo metu institute saugomi bei tvarkomi Broniaus Kviklio, Vinco Rastenio, Algimanto Mackaus knygų leidimo fondo, Jurgio Gimbuto, Karolio Drungos – Jurgio Valiulio, Pasaulio Lietuvių Bendruomenės (Vytauto Kamanto), Kęstučio Skrupskelio, Adolfo Damušio, Juozo Danio, Henriko Žemelio, Edvardo Turausko, Aleksandro Štromo, „Metmenų“ žurnalo, Santaros-Šviesos federacijos, „Akiračių“ mėnraščio, Liūto Mockūno, kun. Vinco Valkavičiaus, Dalios Sruogaitės, Bronio Railos, Aleksandro Vakselio, Broniaus Bieliuko, Leonardo Valiuko, Vytauto Alanto, Broniaus Nemicko, Antano Juodvalkio, Vinco Natkevičiaus, Ugnės Karvelis, kun. Jono Petrošiaus, Jurgio Janušaičio, „Lietuvių dienų“ žurnalo, Alfredo Ericho Senno, Valdo Adamkaus, Latvijos Lietuvių Bendruomenės, Aniceto Simučio, Antano Saulaičio, Jono Norkaičio, Tijūnėlių šeimos, Adolfo Venskaus, Anatolijaus Šluto, Algimanto Kezio fondai, Britų-lietuvių pagalbos fondo vaikams Lietuvoje, Vytauto Valiuko, Prano Jogos, Australijos lietuvių skautų (Vytauto Vaitkaus) ir kiti fondai.

Daugiausia archyvų į Išeivijos institutą atkeliauja iš JAV. Ten buvo gausiausia lietuvių diaspora, aktyviausia lietuvių politinė, kultūrinė, visuomeninė veikla, daugiausia išlikusių kolekcijų ir archyvų, kurie grįžta į Lietuvą. Galima pasidžiaugti, kad palaipsniui į institutą atkeliauja ir kolekcijos iš kitų kraštų: iš Australijos gauta Australijos lietuvių skautų privačių asmenų kolekcija; iš Kanados – aktyvaus lietuvių visuomenininko, politinio veikėjo Juozo Danio archyvas; iš Vokietijos – Vinco Natkevičiaus ir Jono Norkaičio fondai, iš Latvijos – Latvijos lietuvių bendruomenės archyvas; iš Prancūzijos – kun. Jono Petrošiaus ir Adolfo Venskaus fondai. Gauti archyviniai fondai praplečia tyrimų lauką ir suteikia galimybes tyrinėti ne tik JAV, bet ir kituose kraštuose gyvenusių lietuvių kultūrinę, visuomeninę, politinę veiklą.

Dalia Kuizininė (k.) ir Daiva Dapkutė JAV archyvų ir bibliotekų konferencijoje, Jaunimo centre, Čikagoje, 2011 m. Jono Kuprio nuotr.

Pastaruoju metu institute daugėja ir vaizdinės medžiagos, kaupiamas vaizdo archyvas. Kauną pasiekusios kino juostos Anatolijaus Šluto, Algimanto Kezio kolekcijose atspindi oficialų ir kasdienį lietuvių išeivijos gyvenimą, atveria naujas galimybes vizualinės antropologijos tyrimams.

Pagrindinis instituto ir kitų išeivijos praeities palikimą renkančių institucijų skirtumas Lietuvoje yra tas, kad Lietuvių išeivijos institutas ne tik kaupia išeivijos archyvinį palikimą, bet ir jį tyrinėja. Institute dirba skirtingų mokslo sričių (istorijos, literatūros, sociologijos) mokslininkai, tyrinėjantys lietuvių egzilio istorijos, literatūros bei šiuolaikinės migracijos problematiką. Institute saugoma archyvinė medžiaga naudojama tyrimams, integruojama į studijų procesus, rengiamos dokumentų publikacijos.

Išeivijos instituto archyvais naudojasi įvairių sričių tyrinėtojai, skelbia savo darbuose čia saugomą medžiagą. Instituto privalumas – jis įsikūręs VDU, kur dėstytojai ir studentai esamą medžiagą iš karto gali integruoti į mokymo ir studijų procesą. Lietuvių emigracijos istorija – nuolat dėstomas kursas istorijos studentams, lituanistai ir visi besidomintys studentai gali susipažinti su išeivijos literatūros istorija, klausydami čia pat universitete skaitomų paskaitų. Egzilio istorijos temomis rašomi bakalauro ir magistrų darbai, rengiamos daktaro disertacijos. Išeivijos institutas labai dėkingas žmonėms, nusprendusiems perduoti savo ar artimųjų archyvinės kolekcijas. Lietuvių išeivijos institute sukaupto išeivijos archyvinio paveldo ir čia vykdomų mokslinių tyrimų dėka VDU jau susiformavo Lietuvių diasporos istorijos tyrimų mokykla.

Lietuvių išeivijos institutas stengiasi supažindinti visuomenę su savo tyrimais, lietuvių išeivijos kultūrinės, politinės, visuomeninės veiklos laimėjimais. Tam ypač pasitarnauja įvairūs renginiai, šviečiamoji veikla, taip pat knygų leidyba. Nuo 2006 m. leidžiamas žurnalas „Oikos: Lietuvių migracijos ir diasporos studijos“. Akademinis žurnalas „Oikos“ (gr. „namai“) yra skirtas pasaulio lietuviybės, lietuvių migracijos ir emigracijos problemų bei su tuo susijusios politikos analizei, lietuvių diasporos istorijos ir kultūros tyrinėjimams. Leidinyje spausdinami originalūs moksliniai ir apžvalginiai straipsniai, recenzijos, archyvinų dokumentų publikacijos. Per metus pasirodo du žurnalo numeriai.

Lietuvių išeivijos institutas taip pat leidžia tęstinį leidinį „Egzodo archyvas“, kuriame spausdina svarbiausią, įdomiausią istorinę išeivijos medžiagą, saugomą instituto ir kituose Lietuvos bei užsienio archyvuose. Išeivijos archyvinė medžiaga skelbiama kvalifikuotai ją ištyrinėjus, su išsamiais komentarais. Šiuo metu išleisti jau penki „Egzodo archyvo“ tomiai.

Taip pat yra leidžiamos ir kitos knygos, pvz., įvairių išeivijos visuomenės, politikos veikėjų, intelektualų tekstai, straipsnių rinkiniai, tuo stengiantis Lietuvos skaitytoją supažindinti su išeivi-

Lietuvių išeivijos institutas Kaune

Atkelta iš 7 psl.

jos intelektualinės minties palikimu. Stengiamasi visuomenei pristatyti įvairių sričių, kartų ir politinių pažiūrų autorių tekstus. Išeivijos institutas išleido Adolfo Damušio, Vinco Rastenio, Vytauto Kavolio, Broniaus Vaškelio, Tomo Remeikio straipsnių rinktines. Institute atliekamų mokslinių tyrimų pagrindu leidžiamos įvairios mokslinės knygos, publikuojami tyrimų rezultatai, skirti lietuvių emigracijos istorijai, aktualijoms ar šiuolaikinės migracijos problemoms. Galima pasidžiaugti, kad per trumpą laikotarpį Išeivijos institute buvo parašyta, parengta ir išleista daugiau nei 20 įvairių knygų.

Greta archyvų kaupimo, mokslinės, leidybinės veiklos Išeivijos instituto darbuotojai vykdo ir šviečiamąją veiklą, stengiasi universiteto studentus, svečius bei Lietuvos visuomenę plačiau supažindinti su išeivijos istorija, literatūra, kultūriniu palikimu. Lietuvių išeivijos institutas nuolat rengia mokslines konferencijas, seminarus, skirtus lietuvių išeivijos istorijai, literatūrai tyrinėti, organizuoja susitikimus su įvairiais lietuvių išeivijos atstovais. Išeivijos institute veikia pastovi ekspozicija apie lietuvių išeivijos politinį, kultūrinį, visuomeninį gyvenimą, taip pat reguliariai rengiamos teminės išeivijos istorijai skirtos parodos iš institute saugomų archyvų.

2010 metais Lietuvos mokslo taryba parėmė instituto siūlomą projektą „Lietuvių egzodo paveldo likimai“. Projekto tikslas – atpažinti, rinkti, sisteminti duomenis apie lietuvių išeivijos archyvinį palikimą Lietuvoje ir surinktos informacijos pagrindu sukurti egzodo paveldo duomenų bazę. Se-

niai svajojome apie galimybę parengti tokią informacinę duomenų bazę, kuri būtų naudinga ne tik mokslininkams, bet ir visiems besidomintiems išeivijos archyvais, dažnai nežinant, kad vienas ar kitas archyvas yra padalintas, išblaškytas keliuose institucijose. Mūsų renkami duomenys, kuriama egzodo paveldo internetinė duomenų bazė tikrai palengvins tyrinėtojų darbą, skatins tolimesnius išeivijos paveldo tyrimus. Nuspręsta pasaulio lie-

tuvių archyvų sąvadą vadinti „Sietyno“ pavadinimu. Kol kas apsiribojama tik Lietuvos archyvuose, bibliotekose, muziejuose, universitetuose ir moksliniuose institutuose saugomu paveldu. Jau prasidėjus projektui sužinojome, kad Lietuvos vyriausiojo archyvaro tarnyba ir Pasaulio Lietuvių Bendruomenė yra parengusi Užsienio lietuvių archyvų tvarkymo ir panaudojimo veiksmų plano projektą 2011–2019 m. PLB taip pat renka duomenis apie egzilio paveldą JAV, jų renkami duomenys yra kita egzilio paveldo dalis, kuri skatins bendros duomenų bazės kūrimą. Buvome pakviesti tapti šio projekto partneriais-dalyviais.

Praėjusių metų rudenį prasidėjusio projekto dalyviai sudarė klausymyną, kuris buvo išsiuntinėtas Lietuvos įstaigoms, saugančioms ar galinčioms saugoti išeivijos paveldą, ir pakvietė bendradarbiauti 205 muziejus, 66 bibliotekas, 15 archyvų ir 20 universitetų bei mokslo institutų. Dalis įstaigų sutiko bendradarbiauti ir atsiųsti archyvų aprašus, į kitas institucijas vykstame patys. Šiuo metu projektas išibėgėjęs. Lietuvos institucijų apklausa parodė, kad 96 iš jų neturi ir nesaugo išeivijos paveldo. 46 Lietuvos institucijos jau pateikė duomenis arba dalį informacijos apie saugomą egzilio paveldą pagal projekto vykdytojų sudarytą klausymyną.

Viena iš instituto išleistų knygų: Tomas Remeikis. *The Lithuanian Phoenix. Studies and essays 1940–1990*. Vilnius: Versus aureus, 2009

Prezidento V. Adamkaus dienoraščiai

Atkelta iš 5 psl.

Adamkus aptarė šalių kultūrinį bendradarbiavimą, galimybes mokyti lietuvių kalbos tose mokyklose, kuriose susidarys pakankamas lietuvių mokinių skaičius.

Ketvirtaisiais kadencijos metais gyvenimas Prezidentūroje ėjo lyg ir ramiau. 2007 m. antroje pusėje dalyvauta Kernavėje vykusiame PLB ir PLB lietuvių jaunimo sąjungos kraštų valdybų pirmininkų suvažiavime. Sveikindamas suvažiavimą, Prezidentas pareiškė, kad visiems lietuviams reikia leisti išsaugoti Lietuvos pilietybę. Vėliau, susitikęs su Konstitucinio Teismo pirmininku Egidijumi Kūriū, išsakė pageidavimą, kad nebūtų draudžiama svetur gyvenantiems lietuviams būti Lietuvos ir kitos šalies piliečiais. Prezidentui pasiūlyta susitikti su PLB valdybos pirmininke Regina Narušiene ir ieškoti geriausio sprendimo. Prezidentas sutiko.

Graziai aprašomas Prezidento ir jo žmonos apsilankymas pas Juozą Kazicką pastarojo vasaros rezidencijoje netoli New Yorko. Jau atskridus į Vilnių, Prezidentui paskambino Vatikano valstybės sekretorius, lankydamasis New Yorke ir išsiaiškinęs, kodėl buvo uždaryta lietuvių Aušros Vartų bažnyčia. „Trumpai drūtai – Niujorko kardinolas priėmė tokį sprendimą todėl, kad mažai lietuvių ateidavo į šią bažnyčią. Dabar jau nieko negalima pakeisti. Panašiai atsitiko ir prancūzų bažnyčiai Manhatane“ (psl. 379).

Vieną man ypač įdomią akimirką radau 2008 m. liepos 2 d. dienoraščio įrašė. Ten aprašoma Vokietijos Eichstatto miesto 1100 metų sukaktis. Prieš 62 metus jo gatvėse vaikštinėjo pats Prezidentas, gyvenęs pabėgėlių stovykloje, esančioje netolimame Rebdorfo kaimelyje. Ten jis su būsimąja žmona Alma mokėsi „pirmoje ir didžiausioje išeivių gimnazijoje Vokietijoje“ (psl. 443). Aprašoma ir paminklinė lenta bažnyčioje, už kurios buvo įmūryti dokumentai apie čia gyvenusius lietuvius. Šioje stovykloje tuomet teko gyventi ir man, o miestui minint savo garbingą

sukaktį, teko užduotis parašyti sveikinimo laišką burmistrui.

Su įdomumu ieškojau V. Adamkaus atsiliepimo apie naują JAV prezidentą Baracką Obamą. Pasiakytą gana šyškščiai – išreikšta viltis, kad dabar kiek kritiškiau bus žvelgiama į Rusiją ir stengiamasi labiau suartėti su Europa. Įdomus ir nepolitiškas 2009 m. sausio 31 d. įrašas dienoraštyje. Lankantis Šveicarijoje, Prezidentas su žmona nutarė aplankyti Klosterio miestelyje esantį restoraną „Bad Serneus“, kurio savininkai – prieš keletą metų į Šveicariją atvykę lietuviai Sigutė ir Petras Jodeliai. Jie nusipirko jau lentomis užkalta XVI amžiaus buvusio moterų vienuolyno pastatą ir sugebėjo atkurti aristokratišką senojo namo dvasią. Atidarė viešbutį ir restoraną. „Įsitikinome, kad maistas – mūsų „Stiklių“ lygio“ (psl. 486).

Pirmoji moteris, tapusi Prezidente

Baigiantis Prezidento kadencijai, rašoma apie Dalios Grybauskaitės kandidatūrą. V. Adamkus 2009 m. vasario 26 dienoraščio įrašė mini, kad rinkimų metu užteks vieno rinkimų turo. Jau po rinkimų dienoraštyje skaitome – V. Adamkus džiaugiasi, kad jį pakeis Dalia Grybauskaitė. Prezidentas laikė ją stipriausia politike iš visų septynių kandidatų. Kovo 18 d. dienoraščio įrašė aprašomas nesusikalbėjimas su ilgalaikiu draugu Gabrieliu Žemkalniu, Vytauto Landsbergio broliu. „Nejaugi ši istorija atsilieps visą gyvenimą puoselėtai mūsų draugystei?“ (psl. 492). Lieka neaišku, ar ši ilgametė draugystė laikui bėgant buvo atgaivinta.

Pagaliau atėjo 2009 m. liepos 12-oji, paskutinė Prezidento kadencijos diena. Aprašomas naujosios Prezidentės prisaiškinimas. Tai pirmoji moteris, tapusi Prezidente. Stebėdamas iškilmės, V. Adamkus savo širdyje linkėjo: „Dieve, padėk jai! Juk jos sėkmė – Lietuvos sėkmė!“ (psl. 521).

Baigdamas antrosios kadencijos laikotarpį, Prezidentas dienoraštyje įrašė keletą padėkos žodžių,

2010 m. lapkričio 12 d. surengėme seminarą „Egzodo paveldas: duomenys, tyrimai, informacijos telkimo metodologija“, kurio metu mokslininkai iš įvairių institucijų diskutavo apie egzodo paveldo sampratą, duomenų bazės kaupimo metodologiją. Kita dalis pranešimų buvo skirta duomenų kaupimo metodologijai, dar kita analizavo informacijos saugojimo ir tyrinėjimo problemas. 2011 metų lapkričio 18 dieną surengėme konferenciją „Egzodo paveldas Lietuvoje“. Konferencijoje diskutavome ir kalbėjome apie duomenų bazės kūrimo problemas ir perspektyvas, tolimesnį bendradarbiavimą su Lietuvos vyriausiojo archyvaro tarnyba ir Pasaulio Lietuvių Bendruomenė. Rugsėjo mėnesį Čikagoje vykusios Dalės Lukienės organizuotos konferencijos rengėjai ir dalyviai taip kalbėjo apie galimus bendrus darbus ir bendradarbiavimą. Apie išeivijos archyvų saugojimo ir tvarkymo problemas kalbėjo Lietuvos institucijų, kuriose yra saugoma daugiausiai išeivijos archyvų, atstovai.

Kompleksinių projekto „Egzilio paveldo likimai“ darbų dalis yra knygų leidyba – numatoma išleisti 4 knygas. Netrukus turi pasirodyti dvi knygos: Kęstučio Keblio straipsnių rinkinys „Smulki kritikos rasa“ bei „Egzodo archyvo leidinys“ – šaltinių publikacija „Kongresinė akcija Lietuvos okupacijos nepripažinimo politikoje 1961–1974“. Spaudai yra rengiamos dar dvi knygos, jos išeis 2012 metais.

Dar viena kompleksinių projekto darbų dalis yra VDU Išeivijos studijų centre saugomo vaizdo archyvo skaitmeninimas. A. Kezio, A. Šluto ir kt. archyvuose saugoma dokumentika yra neabejotinai reikšminga egzilio paveldo dalis, vaizdo archyvų skaitmeninimas įgalina tolimesnius tarpdalykinius socialinės bei vizualiosios antropologijos tyrimus. Šiuo metu suskaitmeninta 200 vienetų A. Kezio ir A. Šluto kolekcijų tyrimų.

Lietuvių emigracija – svarbi Lietuvos istorijos dalis, vis dar laukianti platesnio tyrinėtojų dėmesio. Lietuvių išeivijos institutas palaipsniui tampa rimta tarpdalykinių sričių tyrinėjimo baze, išeivijos kultūrinio palikimo kaupimo, tyrinėjimo, publikavimo, eksponavimo centru Lietuvoje.

Plačiau apie Išeivijos institutą ir jo kolekcijas žr.: www.iseivijosinstitut.lt □

skirtų žmonai Almai: „Tu palikai neišdildomą pėdsaką Lietuvos visuomenės gyvenime“. Alma Adamkienė, be abejonės, paliko didelį įnašą ir paties Prezidento gyvenime.

Kodėl taip sakau? Pavardžių rodyklė nurodo puslapius, kur ir kokia pavardė minima. Mano manymu, kuo daugiau tokių nuorodų, tuo svarbesnis to asmens vaidmuo autoriaus gyvenime arba aprašomajam dalykui. Štai ką radau pasidomėjęs *Pavardžių rodykle*. Rodyklė nurodo apie 750 pavardžių. Daugiausia nuorodų susilaukė Alma Adamkienė – arti 150. Antroje vietoje – su maždaug 100 nuorodų – Algirdas Brazauskas. Kiti keturi asmenys turi maždaug po 50 nuorodų – tai Gediminas Kirkilas, Viktoras Uspaskichas, Andrius Kubilius ir Vladimiras Putinas.

Pabaigai – dar pora pastabų. Visoje knygoje mane erzino tikrųjų daiktavardžių, ypač asmenų vardų ir pavardžių rašymas. Pavardės sudarkytos, iškraipytos. Kai kur sulietuvinotos, kitais atvejais pridėta tik lietuviška galūnė. Stebėtina, maža dalis pavardžių liko nesudirbtos!

(Redaktorės pastaba: V. Adamkaus knyga „Paskutinė kadencija“ išleista Lietuvoje, laikantis Lietuvos Respublikos Valstybinio kalbos įstatymo, kuris reglamentuoja asmenvardžių ir vietovardžių vartojimą, o už įstatymo nesilaikymą ir pažeidimus numatytos baudos. Tuo siekiama apsaugoti lietuvių kalbą nuo kitų kalbų įtakos.)

Knygą skaityti buvo labai įdomu. Apie daugelį aprašomų įvykių ir žmonių buvo tekę anksčiau girdėti ir žinoti. Tačiau pasitaikė nemažai atvejų, kai radau visiškai negirdėtos informacijos ar nežinomų įvykių įvertinimo. Šiais atvejais pasijusdavau taip, lyg klausyčiausi tik vienos istorinio dialogo pusės ir galvodavau, ką į tai atsakytų aprašomieji asmenys ar tų įvykių liudininkai.

Ypatingo dėmesio vertas autoriaus žodis, paskutinei kadencijai pasibaigus. Šešiuose puslapiuose Prezidentas atvirai ir nuoširdžiai pasidalina savo gyvenimo patirtimi, savo filosofija, lūkesčiais ir viltimis. Vien dėl to verta knygą įsigyti ir su ja artimiau susipažinti. Tai gyva istorija dabarčiai ir ateičiai. □